

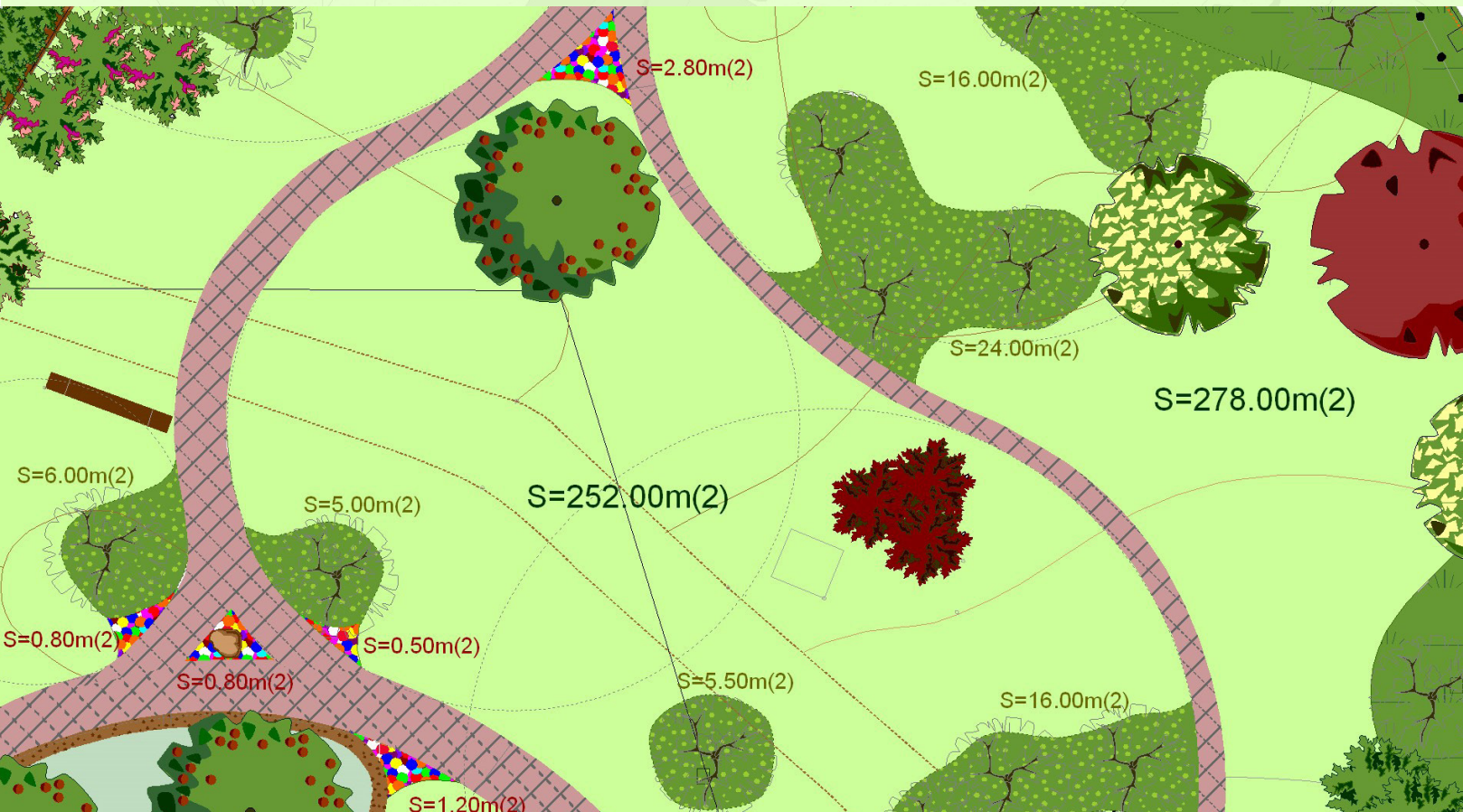

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

**Global
Communities**
Partners for Good

Реконструкція та благоустрій паркових зон

ДОВРЕ ПРАКТИКИ

**ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ
ЦЕ ДОВРЕ**

Реконструкція та благоустрій паркових зон

Автори:

Богдан Синько
Юлія Огаренко

Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) - це п'ятирічна програма, що виконується міжнародною організацією Глобал Ком'юнітіз (Global Communities) та фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Програма спрямована на посилення місцевого самоврядування та створення кращих умов для розвитку ОТГ, підвищення рівня залученості громадян до прийняття рішень та забезпечення підзвітності та прозорості в громадському управлінні. До консорціуму виконавців програми DOBRE, на чолі з Global Communities, входять: Український кризовий медіа центр, Social Boost, Фундація підтримки місцевої демократії, Польща (FRDL/FSLD), Малопольська школа державного управління при Краківському університеті економіки (MSAP/UEK), Національний демократичний інститут (NDI).

Програма USAID DOBRE працює в 7 цільових областях: Дніпропетровській, Івано-Франківській, Харківській, Херсонській, Кіровоградській, Миколаївській та Тернопільській.

Цей посібник став можливим завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст є відповідальністю Глобал Ком'юнітіз (Global Communities) і не обов'язково відображає точку зору USAID чи уряду Сполучених Штатів.

Зміст

Вступ.....	2
1. Будівництво паркових доріжок: огляд матеріалів та етапи роботи.....	3
1.1. Варіанти пішохідних доріжок	3
1.2. Способи укладання тротуарної платки.....	7
1.3. Оцінка витрат матеріалів.....	10
2. Підбір паркових лавок.....	12
3. Особливості садово-паркового освітлення.....	15
3.1. Варіанти освітлення залежно від функціональної зони.....	15
3.2. Технічні аспекти облаштування паркового освітлення.....	16
4. Принципи побудови композиції з рослин або інертних матеріалів у парках вільного планування.....	20
5. Принципи колористичних рішень для парків.....	22
6. Основи організації паркового простору.....	23
7. Приклади видів дерев, кущів та ґрунтопокривних рослин для збагачення флори парку.....	28
7.1. Дерева	28
7.1.1. Хвойні (шпилькові) та голонасінні дерева.....	28
7.1.2. Листяні дерева.....	37
7.1.3. Схема посадки дерев в посушливих кліматичних умовах.....	47
7.2. Кущі.....	48
7.3. Ґрунтопокривні рослини та багаторічники.....	50
7.4. Приклади рослин для «лікарської» клумби.....	54

**Global
Communities**
Partners for Good

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Вступ

В Україні здавна існувала традиція збереження та охорони певних ділянок насаджень або ландшафтів – так званих заповідних урочищ, така традиція згодом трансформувалась у загальноєвропейську тенденцію створення парків.

Цей посібник розроблено для об'єднаних територіальних громад, які зацікавлені у відродженні старовинних парків на своїх територіях, а також – у створенні нових, оскільки парки можуть мати значний туристичний та рекреаційний потенціал та, зрештою, додають унікальності тій чи іншій громаді.

У пропонованому посібнику наведено рекомендації з реконструкції та благоустрою парків, а саме – розглянуто принципи будівництва паркових доріжок різних типів, представлено короткий огляд паркового освітлення, типів паркових лавочок та асортимент рослин для збагачення флористичної компоненти парку. Також розглянуто основи колористичного компонування насаджень та створення фокусних об'єктів, що приваблюватимуть відвідувачів парку. Крім того, надано рекомендації з малобюджетних та середньобюджетних заходів, що мають на меті покращити інфраструктуру парків та їхню рекреаційну, туристичну, а також пізнавальну привабливість як для сторонніх відвідувачів, так і для мешканців громади.

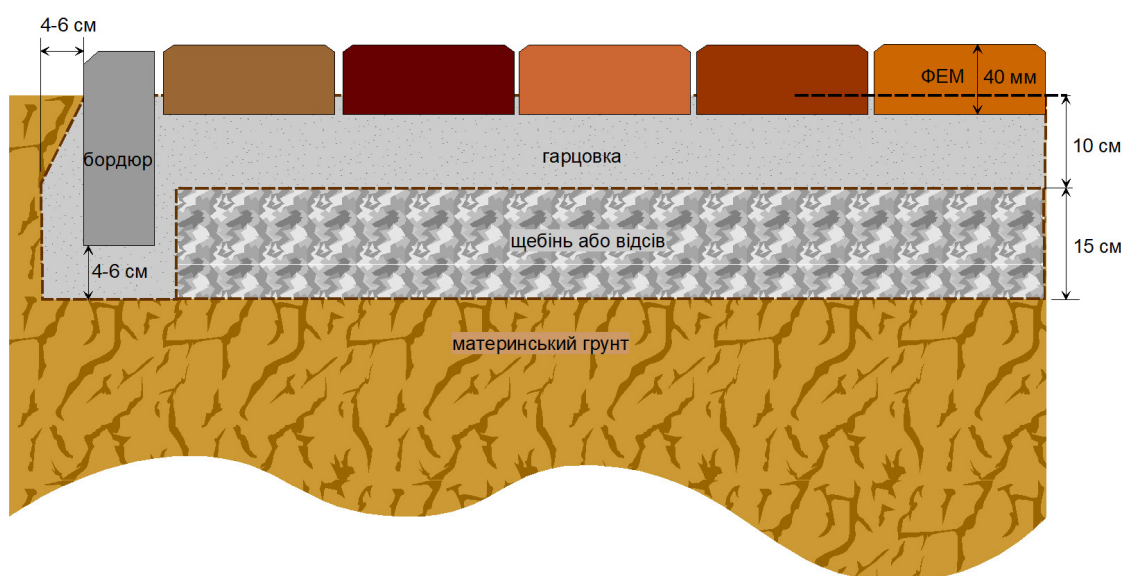
1. Будівництво паркових доріжок: огляд матеріалів та етапи роботи

1.1. Варіанти пішохідних доріжок

У цьому розділі представлено 4 варіанти покриття паркових доріжок та наведено короткий опис кожного з них.

Варіант 1 - Пішохідна доріжка з покриттям із ФЕМ (фігурні елементи мощення) (Рис.1). Можна застосовувати для будь-яких доріжок, по яких не передбачено руху автотранспорту. Варто зазначити, що доріжки такого типу потребують достатньо щільних материнських ґрунтів (основа, на якій такі доріжки створюватимуть) – глини, суглинків, чорноземів та інших ґрунтів такого ґатунку; на піщаних та інших сипучих ґрунтах створення доріжок такого типу є ризикованим, оскільки останні мають тенденцію до просідання, що може призвести до руйнації покриття.

Рис. 1. Схематичний розріз пішохідної доріжки з твердим покриттям

Джерело: підготував Богдан Синько.

Для такого типу доріжки потрібно підготувати основу – траншею, розміри якої дорівнюють: [ширина покриття зі швами] + [2 товщини бордюру] + [2 відстанки 10-12 см] завширшки та близько 25 см завглибшки. Під час розрахунку ширини варто зауважувати не лише розміри ФЕМ та товщину бордюрів, а й шви між ними, що становлять близько 5 мм кожен. Тобто, якщо ширина однієї плитки 10 см, додаємо ще 0,5 см на шов, якщо доріжка складається з 10 плиток, спільна ширина яких становить 100 см, – додаємо 5,5 см на шви (4,5 см на шви між плитками та 1 см на шви між плитками та бордюрами). Отже, загальна ширина траншеї під таку доріжку становитиме 100 см (плитка)+5,5 см (шви)+12 см (2 бордюри)+12 см (ширина 2 відмостків під бордюри)=129,5, тобто близько 130 см. Під час викопування траншеї її поверхня вирівнюється та трамбується. Глибину траншеї плануємо так, щоб поверхня доріжки була піднята над поверхнею ґрунту на 3-5 см, це сприятиме кращому сходженню дощової води з поверхні доріжки та запобігатиме її забрудненню (замиванню ґрунту з узбіч). Можна планувати й такий проект, за яким доріжка більше виступатиме над поверхнею ґрунту, але тоді бажано відсипати відкоси тим саме ґрунтом, аби запобігти травматичним випадкам, та краще закріпити бордюри.

Після того як траншею підготовлено, встановлюємо бордюри з одного боку. Ставлять їх на гарцовку з відсіву та вирівнюють згідно з рівнем майбутньої поверхні доріжки (бо доріжка не обов'язково може бути вся в одному рівні, вона може опускатися або підійматися відповідно до особливостей рельєфу). Рівні бажано виставляти за допомогою нівеліра, але можна використовувати звичайний водяний рівень. Гарцовку з боків бордюрів ретельно трамбуємо.

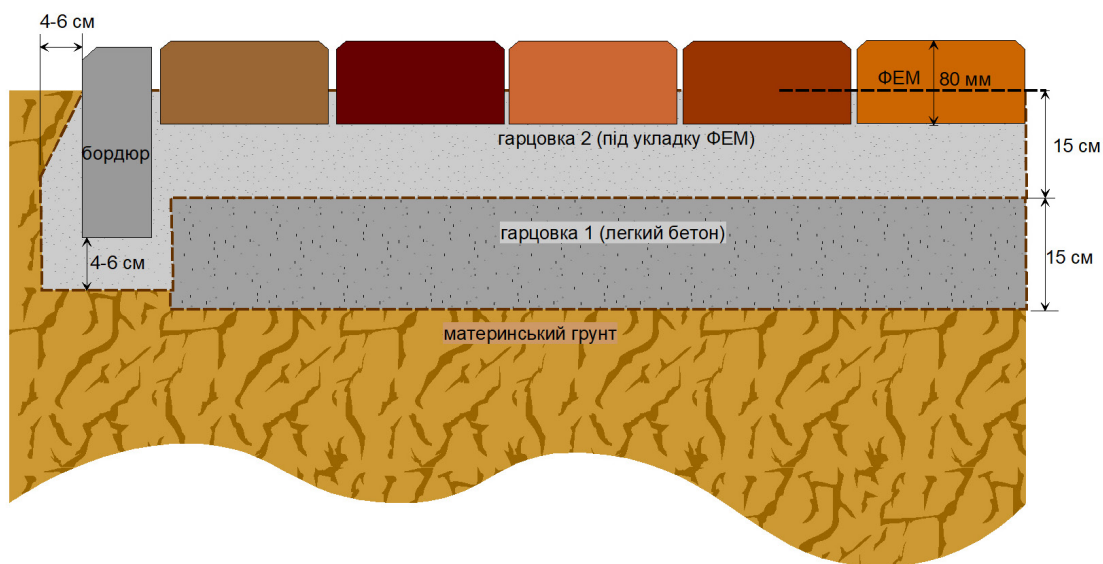
Потім відсипають основу зі щебню фракції 20-40 мм або гранвідсіву. Завтовшки така основа має бути близько 15 см (потрібно розуміти, що ідеальної товщини все одно досягти не вдасться). Основу вирівнюють знову ж таки згідно з майбутнім рівнем та ретельно трамбуємо. Що краще затрамбовано основу, то міцнішою буде доріжка. Гарний результат (якщо основу формують із відсіву або з комбінованого матеріалу – з відсіву та щебню) дає трамбування за допомогою проливання водою. Відсипаючи основу, залишаємо незасипаною смугу близько 20 см завширшки під встановлення бордюру з протилежного боку.

Після формування основи готуємо гарцовку під укладання плитки. Найкраще для основи гарцовки використовувати гранвідсів та цемент марки 400. Її можна зробити вручну лопатами, за допомогою бетономішалки або замовити вже готову суміш із доставкою. Мінусом останнього варіанта є те, що весь привезений об'єм бажано використати протягом одного, максимум двох (за умов сухої погоди та накриття поліетиленовою плівкою) робочих днів, бо готовий розчин швидко набирає вологу навіть із повітря вночі та втрачає свої якості. Гарцовочну суміш розподіляють шаром 12-13 см по поверхні основи й також трамбуємо (отримуємо бажані 10 см). В отриманий шар забивають ФЕМ згідно з малюнком, стартуючи від вже встановленого бордюру, до того ж останні ряд – два перед відсутнім ще бордюром – не забивають: їх вставляють в останню чергу, після бордюру. Для пішохідних та велодоріжок використовують тротуарну плитку 4 або 6 см завтовшки.

Коли поверхню певної запланованої ділянки доріжки набрано, її заливають водою, після чого вона має схопитися протягом мінімум доби (за температури 20°C й вище), далі ділянку засипають (або замивають) чистим річковим піском, який заповнює шви. Вільно ходити по такій поверхні рекомендується лише після замивання швів піском.

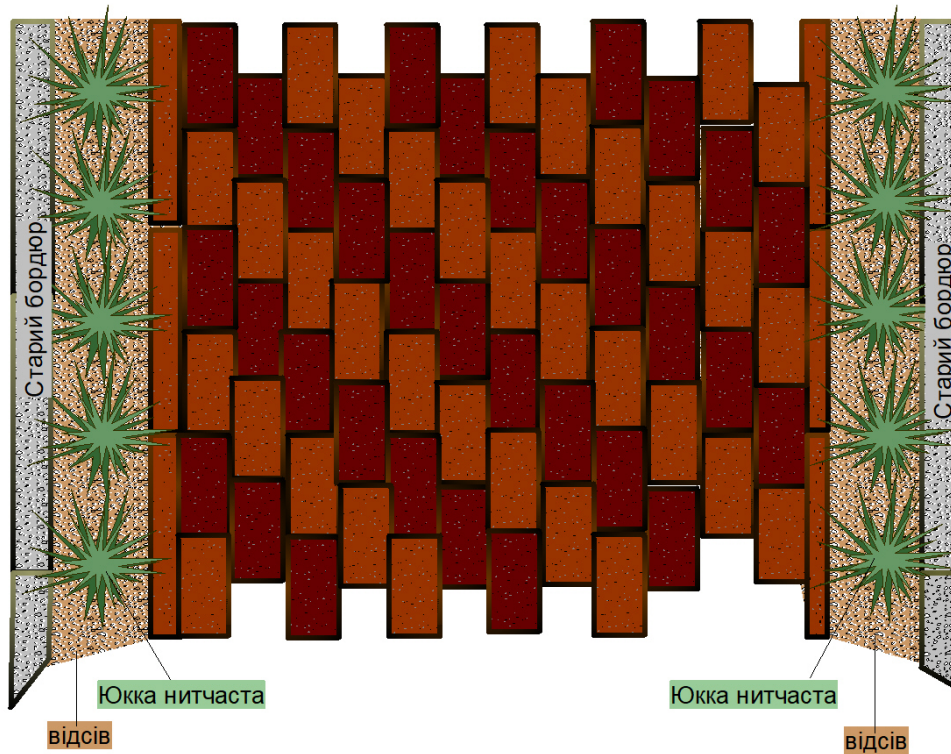
Варіант 2 - Доріжка з покриттям ФЕМ на основі з легкого бетону. Таку доріжку призначено як для пішоходів, велосипедистів та скутеристів, так і для періодичного проїзду легкового автотранспорту (Рис. 2).

Рис. 2. Схематичний розріз пішохідної доріжки з твердим покриттям (ФЕМ) на основі з легкого бетону

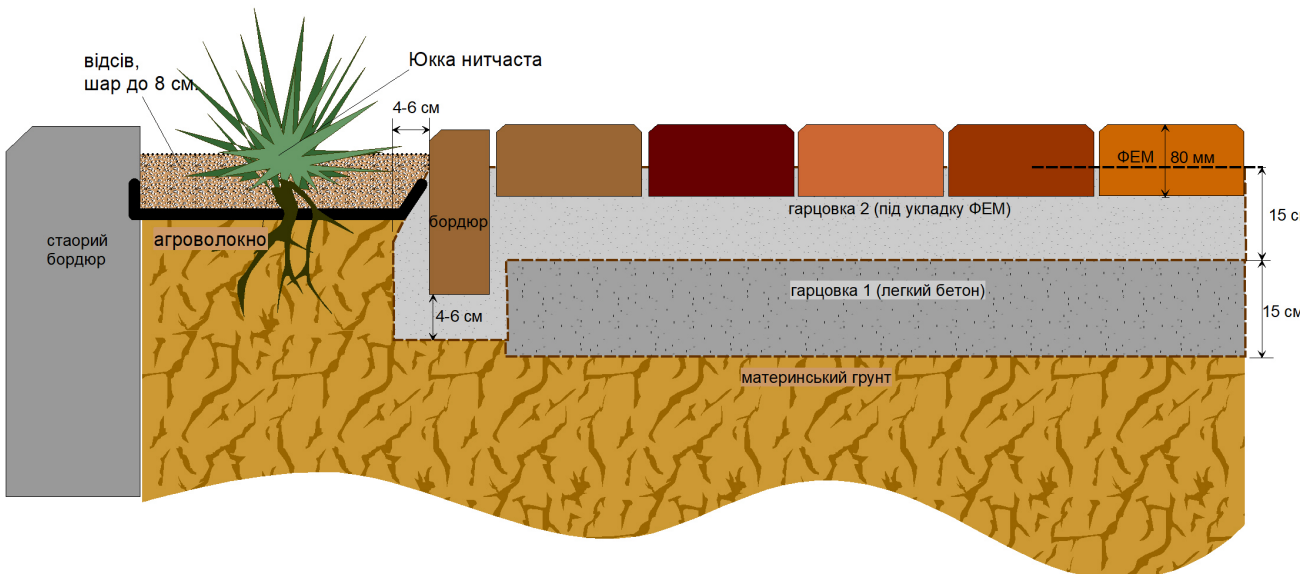
Джерело: підготував Богдан Синько.

Рис. 3. Доріжка з комбінованим покриттям та посадками юкки нитчастої (*Yucca filamentosa*)

Джерело: підготував Богдан Синько.

Рис. 4. Схематичний розріз пішохідної доріжки з твердим покриттям (ФЕМ) на основі з легкого бетону з гравійними узбіччями та посадками

Джерело: підготував Богдан Синько.

Варіант 3 – пішохідна доріжка з комбінованим покриттям (плити вібропресовані + відсів). Призначена для пішоходів, вело- та легкого мототранспорту. Варіант може бути рекомендовано для покриття як доріжки для періодичного проїзду легкого транспорту (як-от мотоциклів, скутерів чи велосипедів), так і покриття магістральних пішохідних доріжок усередині паркового масиву (Рис. 5).

Рис. 5. Схематичний розріз пішохідної доріжки з комбінованим покриттям (гранвідсів та плити)

Джерело: підготував Богдан Синько.

Це більш економічний порівняно з попередніми варіантами. Він дає можливість ходити як по твердому, так і по м'якому покриттю, не накопичує дощової води. Серед мінусів такого варіанта можна назвати не дуже зручне очищення такої доріжки від опалого листя восени, а втім очистити її досить нескладно за допомогою звичайних віяльних граблів.

Основа під цей тип доріжок готують так само, як і для типів 1 та 2, із тією різницею, що бордюри можна ставити одночасно з двох боків. Відмінність порядку робіт полягає у тому, що плити для твердої частини доріжки укладають на подушку з чистого грановідсіву з різними (за бажанням) варіантами розшивки – від мінімальних 5 мм швів, до значно більших – 100 мм й більше, а після укладання обсипають відсівом, який трамбується до потрібного рівня. Після того як поверхня готова, доріжку рясно проливають водою, яка краще за будь-який каток «садить» відсів, що дозволяє підправити ділянки, які просіли.

Під час розрахунків об'ємів відсіву на таку доріжку слід врахувати коефіцієнт усадки, що становить 10-15%, а також те, що внаслідок проливання близько 1/3 частини відсіву замиється у проміжки між щебнем.

Варіант 4 – доріжка з м'яким покриттям (гранвідсів), її можна використовувати як пішохідну доріжку, а в деяких випадках також як доріжку для періодичного проїзду автотранспорту. Варіант можна запропонувати для покриття стежок усередині паркового масиву (Рис. 6).

Це найдешевший варіант покриття. Плюси й мінуси практично ті ж самі, що й у доріжки з комбінованим покриттям. Додатковий недолік – по таких доріжках, може бути дещо незручно ходити жінкам на тонких підборах, хоча добре втрамбована доріжка з м'яким покриттям за щільністю практично не поступається асфальтованій. Поверхню та основу для нього готують так, як у попередніх варіантах, бордюри також, як і у варіанті 3, можна ставити одночасно з двох боків.

Поверхня готується так само, як і у варіанті 3 – відсів ретельно трамбують, поливають водою та підрівнюють. Якісно зроблена доріжка такого типу може існувати без суттєвої реставрації не один десяток років, а якщо ж реставрація все-таки знадобиться (скажімо, після проїзду особливо важкої техніки), її легко зробити за допомогою лопат та граблів, після чого покриття виглядатиме, наче нове.

Рис. 6. Схематичний розріз пішохідної доріжки з м'яким покриттям (гранвідсів)

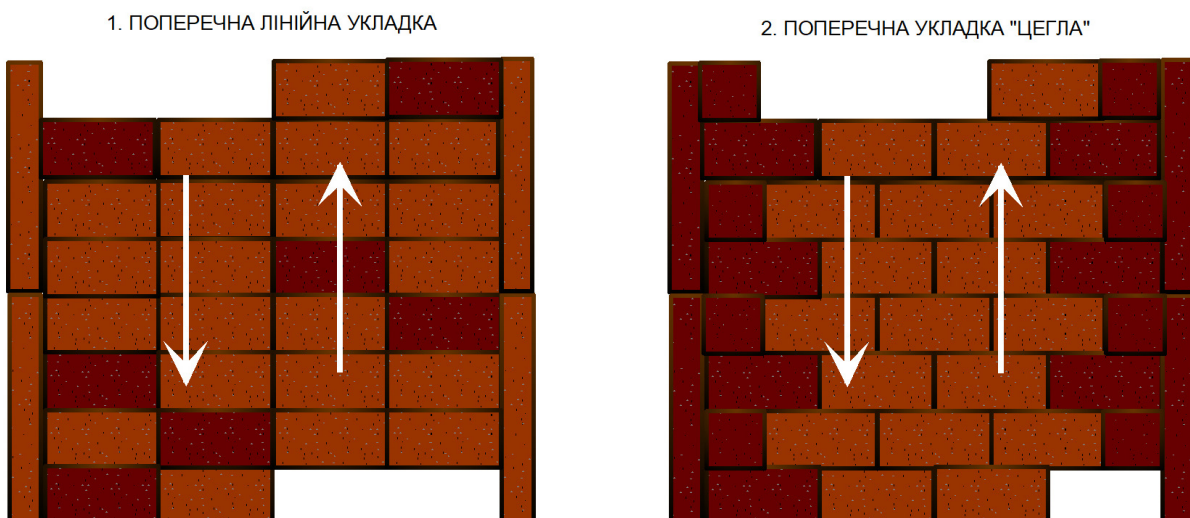

Джерело: підготував Богдан Синько.

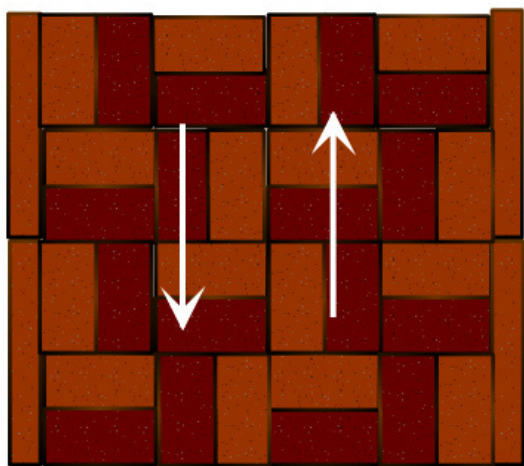
1.2. Способи укладання тротуарної плитки

Існує багато різних способів укладання тротуарної плитки (ФЕМ – фігурні елементи мощення). Можемо розглянути деякі, найбільш економічні з точки зору мінімальної підрізки (підрізку оплачують додатково) та оптимального використання об'ємів матеріалів. Зауважимо, що малюнок та компоновання кольорів можуть бути найрізноманітнішими, нижче наведено лише схеми укладання плитки.

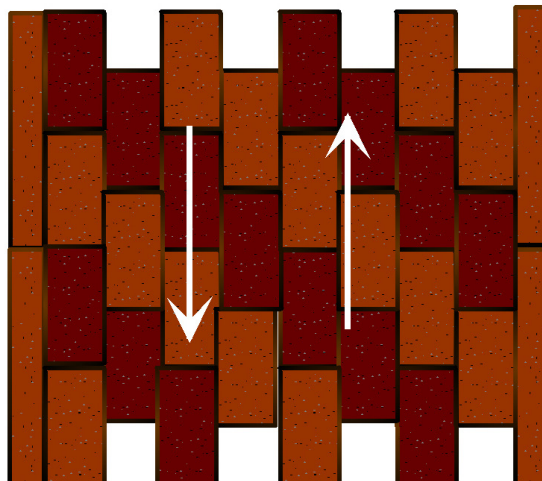
Рис. 7. Способи укладання тротуарної плитки

3. ПОПЕРЕЧНА УКЛАДКА "ПАРКЕТ1"

4. ПОЗДОВЖНЯ УКЛАДКА "ЦЕГЛА"

Джерело: підготував Богдан Синько.

Існує також дуже популярний малюнок «паркет» (Рис. 8), але за його використання на великих площах зростають витрати на оплату за підрізку плитки по всій довжині доріжки плюс певний відсоток відходів. Ось фото такого укладання:

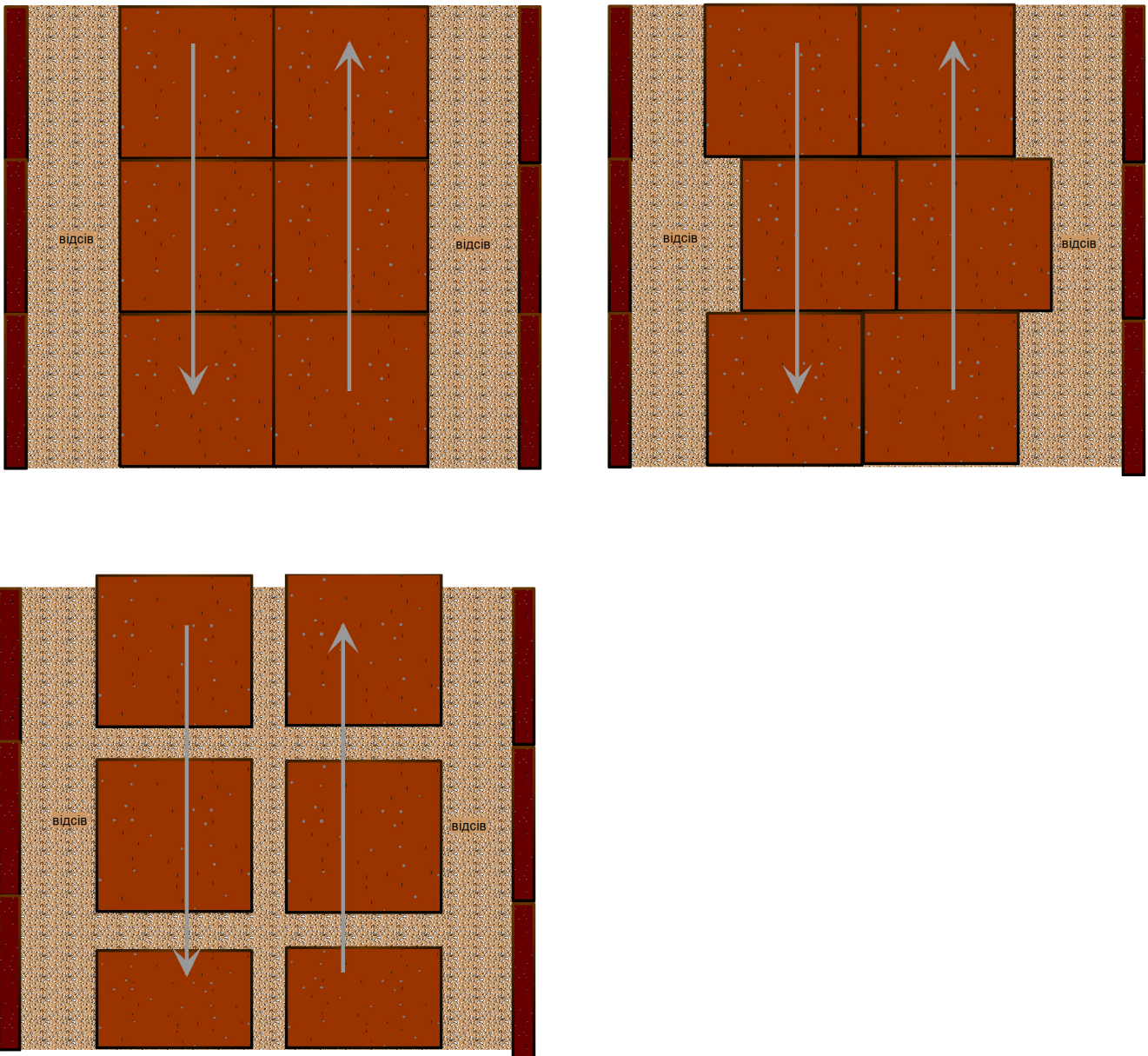
Рис. 8. Укладання ФЕМ способом «паркет»

Джерело: <http://goldmandarin.com.ua/>.

Рис. 9. Варіанти укладання плит на доріжку з комбінованим покриттям:

Джерело: підготував Богдан Синько.

Варто також зауважити, що під час вибору покриття для доріжок доцільно надавати перевагу (незалежно від конфігурації) так званим вібропресованим ФЕМ, а також плитам та бордюрам, які для наших кліматичних умов мають значно кращі показники міцності та довговічності, на відміну від вібролитоих, які, до того ж, восени, взимку та навесні можуть ставати надто слизькими та незручними для ходіння через свою гладку поверхню.

1.3. Оцінка витрат матеріалів

У таблицях 1-4 представлено розрахунки фізичних об'ємів матеріалів для варіантів доріжок, описаних у розділі 1.1.

У таблиці 5 наведено розрахунок витрат матеріалів на встановлення бордюрів для всіх типів доріжок.

Таблиця 1. Витрати матеріалів для пішохідної доріжки з покриттям ФЕМ

Розрахунок фізичних об'ємів матеріалів			Перерахунок для закупівлі матеріалів	
назва матеріалу	одиниці виміру	розрахункова кількість на м ² доріжки	вага матеріалів на од. виміру, кг	вага, кг на м ² доріжки
Цемент М400	мішок 25 кг	0,5	25	12,5
Гранвідсів для гарцовки	м ³	0,1	1450	145
Щебінь фр. 20-40 мм на основу	м ³	0,15	1300	195
Пісок річковий для засипання швів між ФЕМ	м ³	0,005	1600	8
ФЕМ 6 см вібропресований без фаски	м ²	1	141	141
ФЕМ 4 см вібропресований з фаскою	м ²	1	94	94

Джерело: розрахунки авторів.

Таблиця 2. Витрати матеріалів для доріжки на основі з легкого бетону з покриттям ФЕМ

Розрахунок фізичних об'ємів матеріалів			Перерахунок для закупівлі матеріалів	
назва матеріалу	одиниці виміру	розрахункова кількість на м ² доріжки	вага матеріалів на од. виміру, кг	вага, кг на м ² доріжки
Цемент М400	мішок 25 кг	1,5	25	37,5
Гранвідсів для гарцовки під укладання	м ³	0,15	1450	217,5
Гранвідсів для гарцовки на основу	м ³	0,15	1450	217,5
Пісок річковий для засипання швів між ФЕМ	м ³	0,005	1600	8
ФЕМ 8 см вібропресований з фаскою	м ²	1	189	189

Джерело: розрахунки авторів.

Таблиця 3. Витрати матеріалів для пішохідної доріжки з комбінованим покриттям (гранвідсів, плита)

Розрахунок фізичних об'ємів матеріалів			Перерахунок для закупівлі матеріалів	
назва матеріалу	одиниці виміру	розрахункова кількість на м ² доріжки	вага матеріалів на од. виміру, кг	вага, кг на м ² доріжки
Гранвідсів під укладання	м ³	0,13	1450	188,5
Щебінь фр. 20-40 мм на основу	м ³	0,15	1300	195
Плита 40X40X6 см вібропресована з фаскою	м ²	0,83	141	117

Джерело: розрахунки авторів.

Таблиця 4. Витрати матеріалів для пішохідної доріжки з м'яким покриттям (гранвідсів)

Розрахунок фізичних об'ємів матеріалів			Перерахунок для закупівлі матеріалів	
назва матеріалу	одиниці виміру	розрахункова кількість на м ² доріжки	вага матеріалів на од. виміру, кг	вага, кг на м ² доріжки
Гранвідсів	м ³	0,1	1450	145
Щебінь фр. 20-40 мм на основу	м ³	0,15	1300	195

Джерело: розрахунки авторів.

Таблиця 5. Витрати матеріалів для встановлення бордюрів для всіх типів доріжок

Розрахунок фізичних об'ємів матеріалів			Перерахунок для закупівлі матеріалів	
назва матеріалу	одиниці виміру	розрахункова кількість на м пог. бордюру	вага матеріалів на од. виміру, кг	вага, кг на м пог. бордюру
Цемент М400	мішок 25 кг	0,25	25	6,25
Гранвідсів для гарцовки	м ³	0,05	1450	72,5
Бордюру 100X20X6 см вібропресований	шт.	1	28,3	28,3

Джерело: розрахунки авторів.

Декілька корисних порад щодо розрахунків та вибору матеріалів:

- Гранвідсів, щебінь та пісок продають у тонах, але для розрахунків матеріалів потрібно знати насамперед об'єм у м³. Отже, м³ відсіву важить приблизно 1450 кг, щебню фракції 20-40 мм – 1300 кг, а річкового піску – від 1500 до 1600 кг.
- Якщо роботи проводять переважно вручну, відміряти сипучі матеріали зручно відрами. Наприклад, 1 відро на 10 л = 0,01 м³.
- Завжди будь-які об'єми матеріалів краще брати із запасом – плитка чи бордюри можуть побитися по дорозі, водій трохи недовантажить насипних будматеріалів, завдяки неідеально вирівняній поверхні піде більше щебню чи відсіву, більше ФЕМу може піти внаслідок неврахованої підрізки та ін. Отже, ми радимо розраховувати на +5% запасу, якщо йдеться про ФЕМ, та від 5 до 10% – для насипних матеріалів.
- Якщо під час вибору ФЕМ ви бачите, що багато одиниць в упаковці мають сколи та інші механічні пошкодження, краще відмовитися від придбання такого ФЕМу – скоріш за все він недопресований, а отже, служитиме недовго.

2. Підбір паркових лавок:

Незалежно від того, яку саме модель лавочок буде обрано для вашого парку, варто передусім правильно розпланувати їхнє розташування. Основний принцип такий: лавочка в парку призначена не лише для того, аби на ній просто відпочити від прогулянки, але й для того, аби милуватися чи то гарним краєвидом, чи то цікавим об'єктом (як-от окремим гарним деревом, галявиною, скульптурою). Також логічним є розташування лавок біля місць таких періодичних зібрань відвідувачів парку як танцювальний майданчик, фонтан або, наприклад, клумба з лікарськими рослинами.

Також варто зауважити, що лавочки простої конструкції, але зроблені зі смаком, виглядають значно вишуканіше за лавочки з претензією на «високий стиль». Окрім того, лавочки спрощеної конструкції легше ремонтувати та вони є менш привабливими для крадіїв.

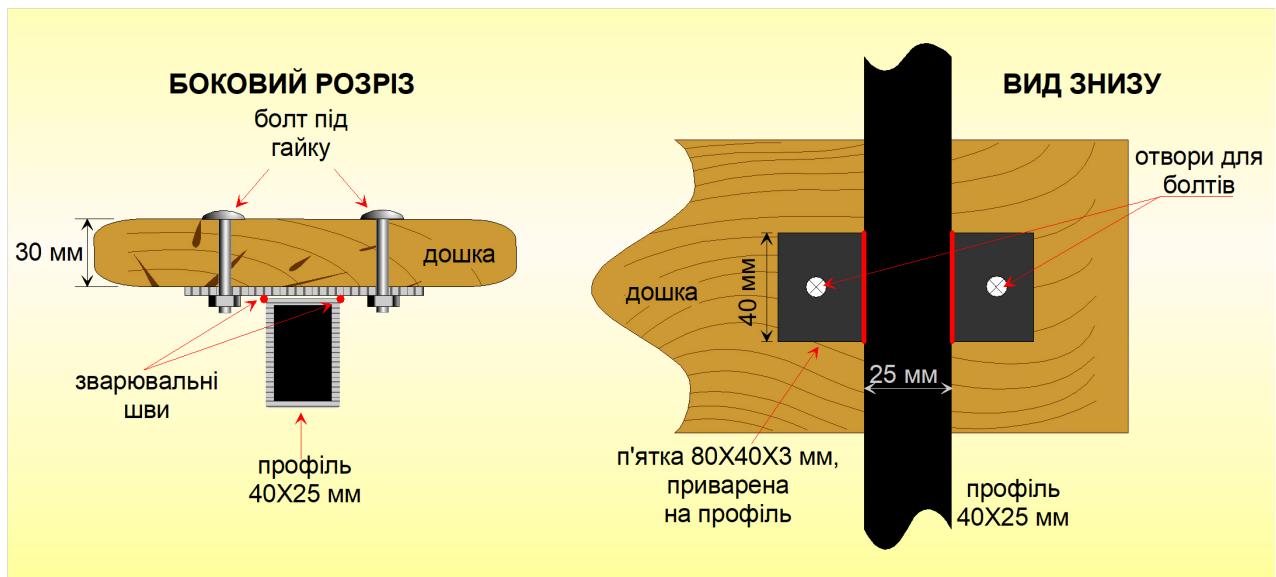
Під час вибору паркових лавочок варто утриматися від моделей із металевою спинкою – на них буде дуже некомфортно сидіти у холодну пору року, а також від моделей із великою кількістю гострих кованих елементів, через які можна легко зіпсувати одяг чи навіть поранитись.

Наводимо схему для виготовлення власними силами простої, але привабливої лавочки завширшки по сидінню 50 см та завдовжки від 180 см (Рис. 10). Її каркас зварюють із прямокутного металевого профілю 40x25 мм, завтовшки 3 – 3,5 мм. Як показано на схемі (Рис. 11), профіль зварюють в одній площині по ребру 25 мм, таким чином конструкція стає міцнішою. Бокові опорні ферми з'єднує одна поперечна балка. На балки для сидіння та спинки приварюють так звані «п'ятки» розміром від 40 мм на 80-90 мм й завтовшки 3 мм, із просвердленими отворами, на ці «п'ятки» за допомогою болтів кріплять дошки для сидіння (Рис. 12). Наявність таких «п'яток» запобігає потраплянню дощової води в отвори для болтів, що фіксують дерев'яні елементи. Кількість та ширина «п'яток» залежить від кількості дошок на сидіння та на спинку. Основу конструкції ферм скріплюють лаги з того ж металевого профілю, до якої з нижнього боку приварюють або обрізки профілю, або арматуру діаметром 12 чи більше мм, або обрізки кутників приблизно 20 см завдовжки, які бетонуються для більшої стійкості лавочки та для ускладнення її викрадення. Торці профілю заварюють або закривають пластиковими заглушками для того, аби запобігти потраплянню всередину води. Зварену конструкцію бажано обробити антикорозійним засобом, а перед остаточним фарбуванням ще й покрити спеціальною антикорозійною ґрунтовкою. Це значно збільшить термін експлуатації виробу. Дошку для лавочок краще обрати з твердих порід дерева, найкраще – з дубу, акації або буку. Після шліфування перед монтажем дошки належить обробити яхтним лаком у 2 шари або пофарбувати.

Рис. 12. Схема кріплення дошок на металеві «п'ятки»

Джерело: підготував Богдан Синько.

Нижче наводимо приклади паркових лавочок:

Джерело: фото авторів.

3. Особливості садово-паркового освітлення

Для того аби правильно спланувати та розрахувати садово-паркове освітлення, необхідно передусім розуміти, із якою метою таке освітлення встановлюється для тої чи іншої ділянки (зони). Крім того, завжди варто зважати на бюджет, який виділено на ці роботи.

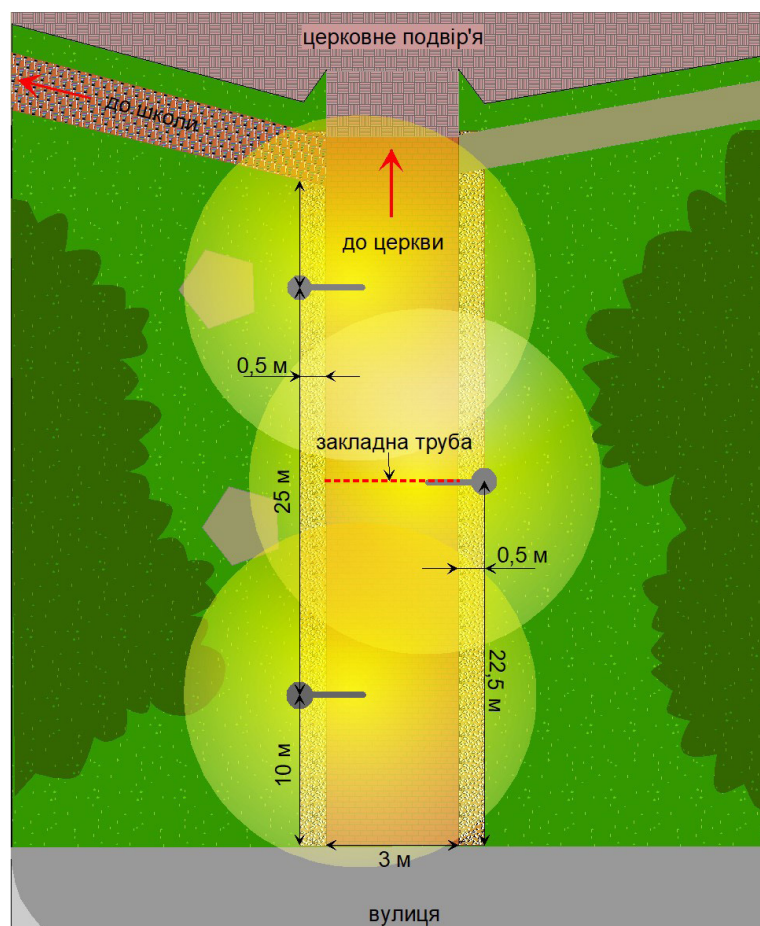
3.1. Варіанти освітлення залежно від функціональної зони

Для більшості парків можна запропонувати кілька варіантів освітлення залежно від функціональної зони, у якій його монтуватимуть. Нижче представлено варіанти освітлення для трьох зон.

1. Головний вхід до парку та вхідна алея

На цій ділянці рекомендовано розмістити або певну кількість ліхтарних стовпів з одного боку доріжки заввишки по 4 м, кожен із яких нестиме по 1 світильнику на кронштейні, оберненому у бік доріжки, або, за бажання, стовпи по 3 м, що нестимуть по 1 світильнику, з обох боків доріжки у так званому шаховому порядку (Рис. 13). Відстань між стовпами у першому випадку складатиме 25 м, відступ від доріжки – 0,5 м, відстань до 1-го стовпа від вулиці – 10 м (із розрахунку захоплення освітленою зоною вхідної зони). У разі встановлення 3-метрових стовпів той, що з іншого боку доріжки, встановлюють на відстані: $[10 \text{ м від вулиці}] + [\frac{1}{2} \text{ відстані між стовпами з іншого боку} - 12,5 \text{ м}] = 22,5 \text{ м}$ від вулиці, далі – на рівній відстані між стовпами з іншого боку доріжки. Таким чином, відстань між усіма стовпами по лінії доріжки в разі «шахового» порядку розташування становитиме 12,5 м. Також у разі розміщення світильників з обох боків доріжки необхідно завчасно передбачити прокладення закладних труб під кабель (можна використати звичайну водопровідну пластикову трубу, діаметром від 200 до 350 мм).

Рис. 13. Приклад схеми розташування світильників для освітлення центральної вхідної доріжки (алеї)

Джерело: підготував Богдан Синько.

2. Магістральні доріжки

Оскільки ці доріжки, ймовірно, пролягатимуть крізь насадження та не матимуть «парадної» функції, а радше практичну, рекомендуємо встановлювати світильники на простих дешевших стовпах з оцинкованого металу (завтовшки від 3 до 4 мм) 5 м заввишки. З одного боку, вище розташування світильника зменшує інтенсивність світла на рівні покриття доріжки, з іншого – дозволяє збільшити площу освітлення. Відстань між стовпами – близько 20 м, більш точну відстань розраховують також залежно від потужності освітлювальних елементів у світильниках. Потрібно мати на увазі, що основне завдання для паркового освітлення – не забезпечити освітлення доріжки, як удень, але принаймні зробити її цілком прохідною у темну пору доби. Тобто темні проміжки між світловими плямами не є проблемою – пішохід чудово зорієнтується, пересуваючись від однієї світлової плями до іншої. Світильники так само рекомендуємо кріпити на кронштейнах із виносом над полотном доріжки. Краще застосовувати ту саму їхню модель, що й на вхідній ділянці, отже, це додатковий аргумент проти надлишкової вигадливості плафонів, які на простіших стовпах виглядатимуть недоречно. Для гармонізації стовпів та власне світильників перші можна пофарбувати у колір останніх.

3. Освітлення окремих зон та доріжок у глибині парку

Освітлення решти території парку пов'язане передусім із роботами з благоустрою тих чи інших зон. Як тимчасовий (але цікавий) варіант можна запропонувати освітити певні зони (скажімо, якусь галявину, фокусну точку, танцмайданчик та ін.), підвісивши до дерев гірлянди з малопотужних світильників – «світлячків» із LED-лампами у якості освітлювальних елементів. Єдиними суттєвими витратами на освітлення такого типу буде проведення електрокабелю до цих зон та встановлення там точок підключення. За потреби таке освітлення завжди можна демонтувати, або використовувати лише до певних подій (фестивалі, свята, день міста, села).

3.2. Технічні аспекти облаштування паркового освітлення

Ліхтарні стовпи кріпляться на бетонні «п'ятки», діаметр яких залежить від діаметра основи обраного стовпа (які на момент початку робіт із відливання «п'яток» бажано вже закупити), глибина – не менше ніж 80 см. Робити лунки під такі «п'ятки» зручно ручним або механічним буром, тоді у разі щільних ґрунтів відпадає потреба застосовувати якусь опалубку та можна заощадити бетонний розчин. Анкерні закладні можна вставити, попередньо зробивши заміри, у сирий розчин, що спростить подальші роботи зі встановлення стовпів. Також важливо під час заливання розчину одразу вирівнювати його під горизонтальний рівень, згодом це полегшить вирівнювання стовпів по вертикалі. На Рис. 14 представлено деякі варіанти «класичних» стовпів до 4 м заввишки з чавуну, а на фото нижче – приклад використання у парку.

Рис. 14. Приклади ліхтарних стовпів із чавуну

Джерело: <http://ternolight.com>

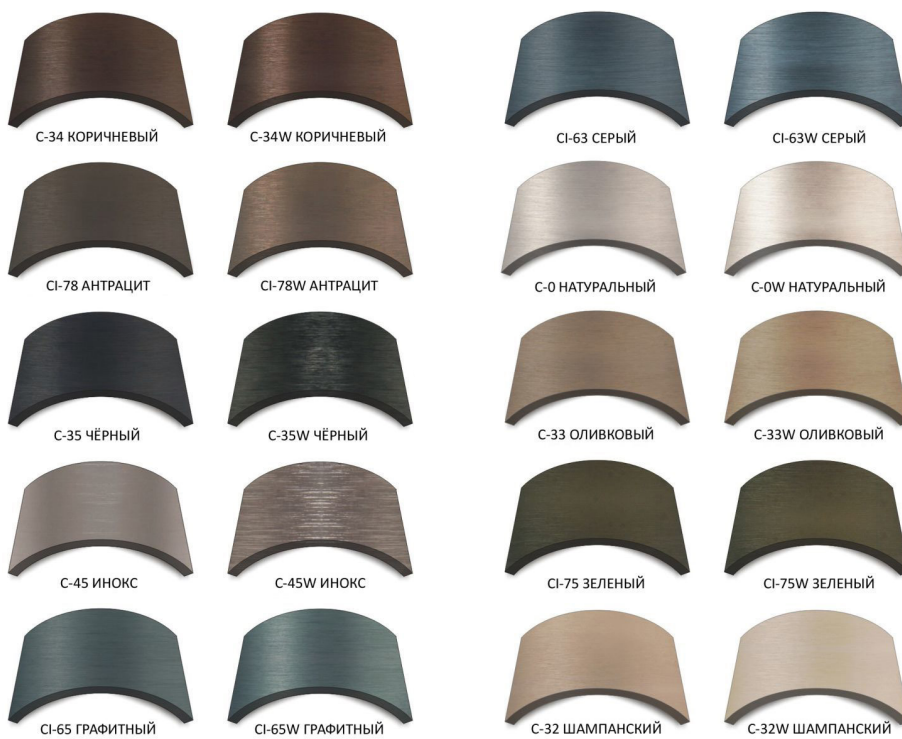
Джерело: <http://ternolight.com>

На Рис. 15 представлено варіанти стовпів з алюмінію (перші 3 зліва) та дешевших – з оцинкованого металу (решта 3).

Рис. 15. Приклади ліхтарних стовпів з алюмінію та оцинкованого металу

Кольори анодування алюмінієвих стовпів:

Джерело: <http://stolb.com.ua>, <http://ternolight.com>

Світильники на ці стовпи рекомендовано використовувати такого типу, щоб освітлювальний елемент (лампа) був обернений донизу й мінімально перекривався різними технологічними або декоративними елементами. Це сприятиме більш економним витратам електроенергії та посиленню світлового потоку саме в тому напрямку, де він потрібен (принцип «не освітлювати небо»).

Рис. 16. Приклади світильників

На фото нижче представлено варіанти застосування світильника моделі Воле (друге фото справа) в освітленні в м. Луцьк.

Джерело: <http://ternolight.com>

Світильники таких моделей є у продажу в Україні, за потреби нескладно знайти координати компаній, де їх можна придбати. Як освітлювальний елемент рекомендовано використовувати сучасні ЛЕД-лампи (з патроном E27) або ЛЕД-панелі (часто йдуть у комплекті зі світильником), які дають змогу зекономити від 35% до 75% електроенергії без втрати інтенсивності світла. Для світильників на стовпах 5 м можна порекомендувати використовувати лампи від 36 до 50 Вт, на нижчих – до 36 Вт.

4. Принципи побудови композиції з рослин або інертних матеріалів у парках вільного планування

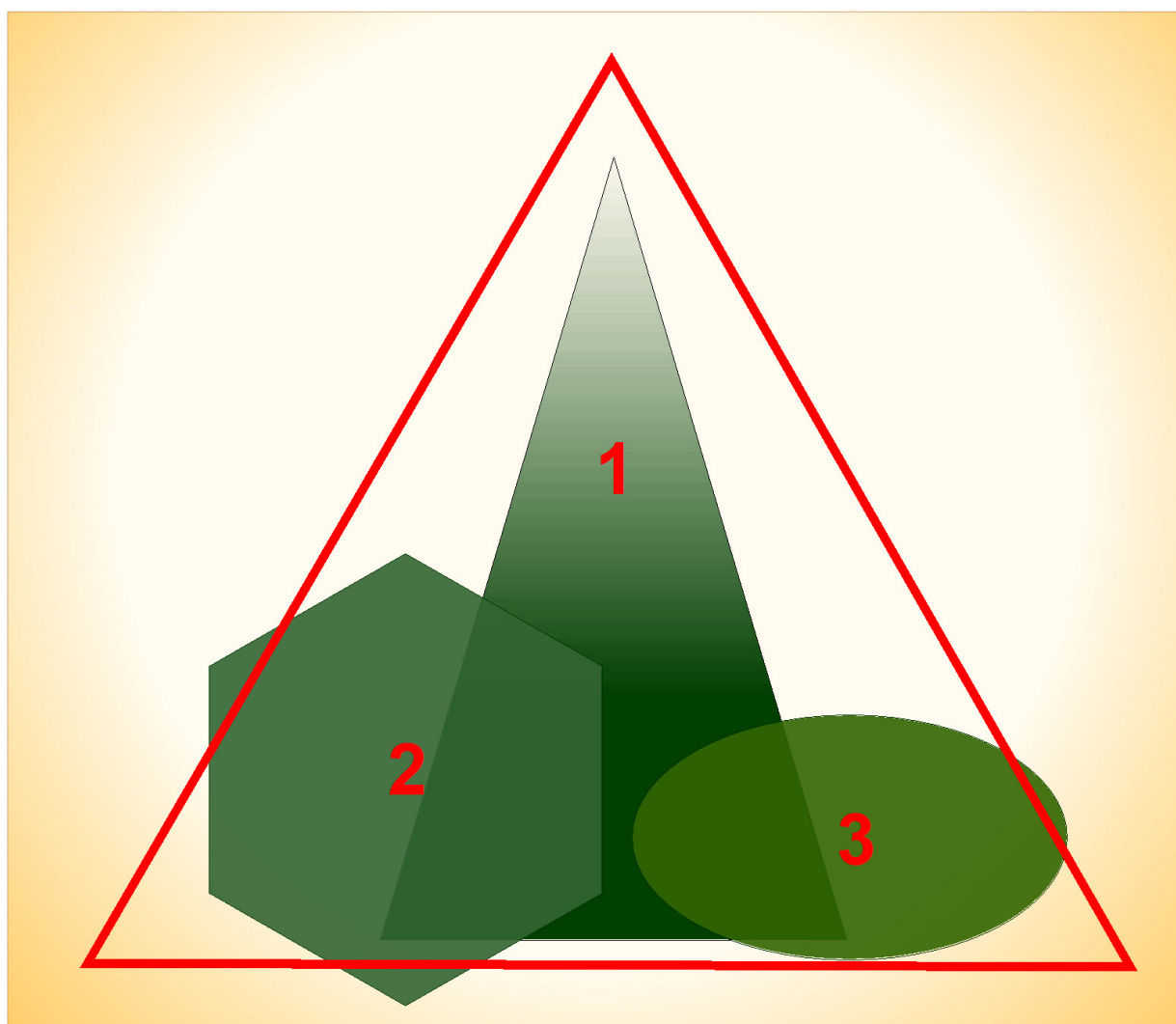
Під час реконструкції парків або створення нових парків часто постає питання, яким саме чином розмістити ті чи інші об'єкти для увиразнення їхньої декоративності. На жаль, часто незнання принципів композиції призводить до розміщення елементів парку «квадратно-гніздовим» методом або «під лінійку».

Коли ж ідеться про парки з вільним плануванням (а саме такими здебільшого є парки в Україні), застосовують правило комбінування елементів, різних за розміром, текстурою та відтінком за принципом домінанта (найвищий чи найбільший елемент, на Рис. 17 під №1) + допоміжні елементи різного розміру (на Рис. 17 під №2 та №3). Якщо таких елементів небагато, бажано, щоб їхня кількість дорівнювала 3, 5 або 7. Якщо елементів більше ніж 7, їхню кількість уже важко визначити візуально, тому вона може бути довільною. Як видно на рисунку, таку комбінацію майже завжди можна вписати у трикутник. Окрім того, якщо композиція має кілька сторін огляду або круговий огляд, бажано, аби з кожного боку вона відповідала вказаним вище принципам.

Розміщення двох (або чотирьох) рівних за розміром елементів (Рис. 18) допускається за умови, що таке розміщення має якесь смислове навантаження (наприклад, позначення входу, символ чого-небудь і т. п.). Розміщення двох або чотирьох нерівних за розміром чи текстурою елементів є небажаним.

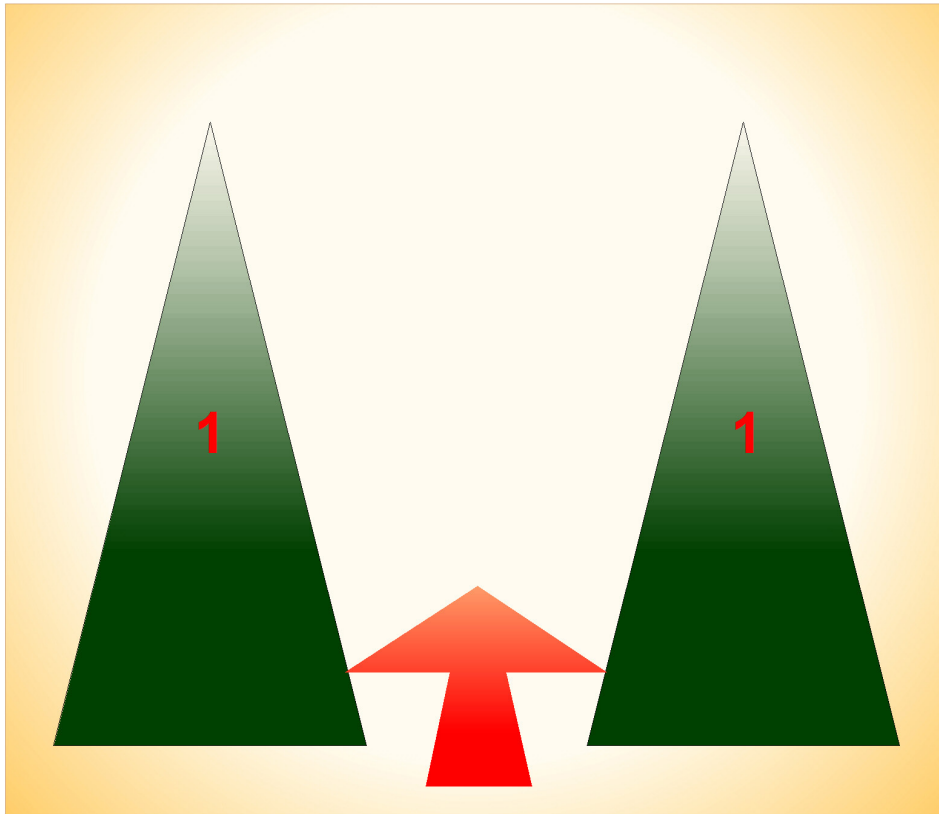
Ці принципи стосуються не лише рослин, а й каменів або інших декоративних елементів, як-от пам'ятників та насаджень біля них (Рис. 19).

Рис. 17. Схема побудови вільної композиції з рослин

Джерело: підготував Богдан Синько.

Рис. 18. Композиція з двох однакових елементів

Джерело: підготував Богдан Синько.

Рис. 19. Комбінована композиція з пам'ятника та рослин

Джерело: підготував Богдан Синько.

5. Принципи колористичних рішень для парків

Навесні велика кількість дерев, кущів та багаторічників тішать нас цвітінням найрізноманітніших відтінків. Але влітку паркові насадження здаються досить одноманітними, оскільки найчастіше есуційною зеленою масою (Рис. 20). Для того аби зробити їх більш привабливими якомога довше упродовж вегетаційного сезону, рекомендують до основних насаджень додавати садові форми рослин з різним забарвленням листя, асортимент яких на сьогодні є достатньо широким, що створюватиме так звані колористичні акценти, як показано на Рис. 21. Однак такими «кольоровими плямами» не варто зловживати, бо тоді замість цікавих акцентів можна отримати справжній різнобарвний хаос, декоративність якого буде досить сумнівною (Рис. 22).

Під час осінньо-зимово-весняного періоду, коли більшість листопадних дерев перебувають у безлистому стані, створити колористичні акценти допоможуть вічнозелені (у тому числі хвойні) рослини та рослини з цікавим забарвленням кори (наприклад, берези, платани та ін.).

Також важливо зауважити, що фарбувати в яскраві кольори будівлі чи інші конструктивні елементи на території парків (наприклад, паркани, лавочки, ліхтарні стовпи) категорично не рекомендовано. Звісно, вони також стануть певними колористичними акцентами, але привертатимуть надто багато уваги, відволікаючи її від природної складової, яка у парку, без сумніву, є основною. Винятком можуть бути хіба що дитячі майданчики, які утворюють власну специфічну функціональну зону, але все ж не слід розміщувати їх біля парадної вхідної зони парку.

Рис. 20. Стандартний вид групи насаджень

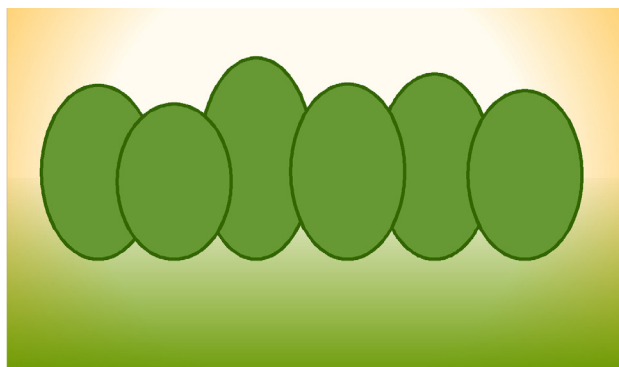

Рис. 21. Додавання колористичних акцентів у насадженнях

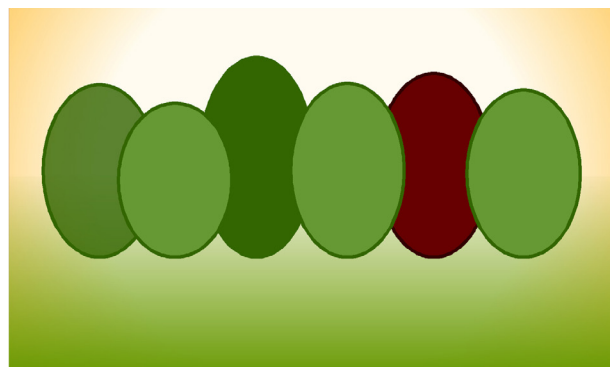
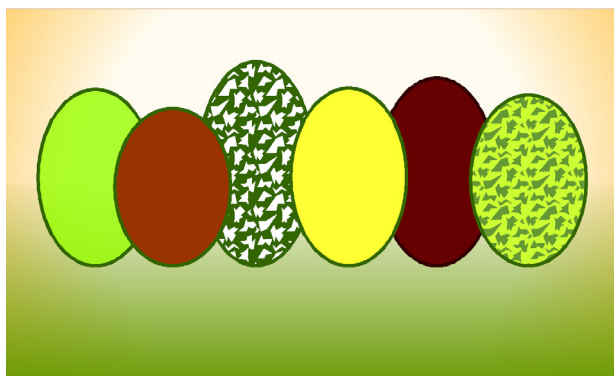

Рис. 22. Надмірна кількість колористичних акцентів у насадженнях

Джерело: підготував Богдан Синько.

6. Основи організації паркового простору

Основною проблемою більшості парків є низька туристична привабливість, оскільки існує хибне сприйняття парку як великої кількості дерев, висаджених на певній площі, між якими прокладено доріжки та, можливо, розміщено лавочки. У такому парку добре пройтися спекотного дня або влаштувати пікнік, але заради цього навряд чи хтось захоче їхати здалека, аби відвідати парк. Те саме можна зробити й у лісі.

Насправді парк – це комплекс різноманітних атракцій (якими можуть бути і будівлі), які об'єднано мережею маршрутів. До того ж наявність великої кількості дерев зовсім не є обов'язковою (існують парки, у яких дерева практично відсутні), головне, щоб місцевість була облаштована таким чином, аби її було цікаво відвідувати – й не лише мешканцям громади, а й приїжджим туристам.

Спробуємо пояснити на прикладах. Поглянувши на Рис. 23, ми побачимо план-схему типового парку, яких є багато в Україні. Він є місцевістю, вкритою густими насадженнями з двома безіменними галявинами та одним безіменним озером. Можливо, таким парком непогано прогулятися, але, як кажуть, у ньому немає нічого особливого.

На Рис. 24 той самий парк, але, як бачимо, з певними змінами. Першою зміною може бути назва парку (якщо її не було раніше). Краще не вигадувати чогось екзотичного, а назвати парк відповідно до назви населеного пункту чи громади (щодо додатково популяризуватиме вашу громаду для туристів), або ж назви місцевості, де він розташований.

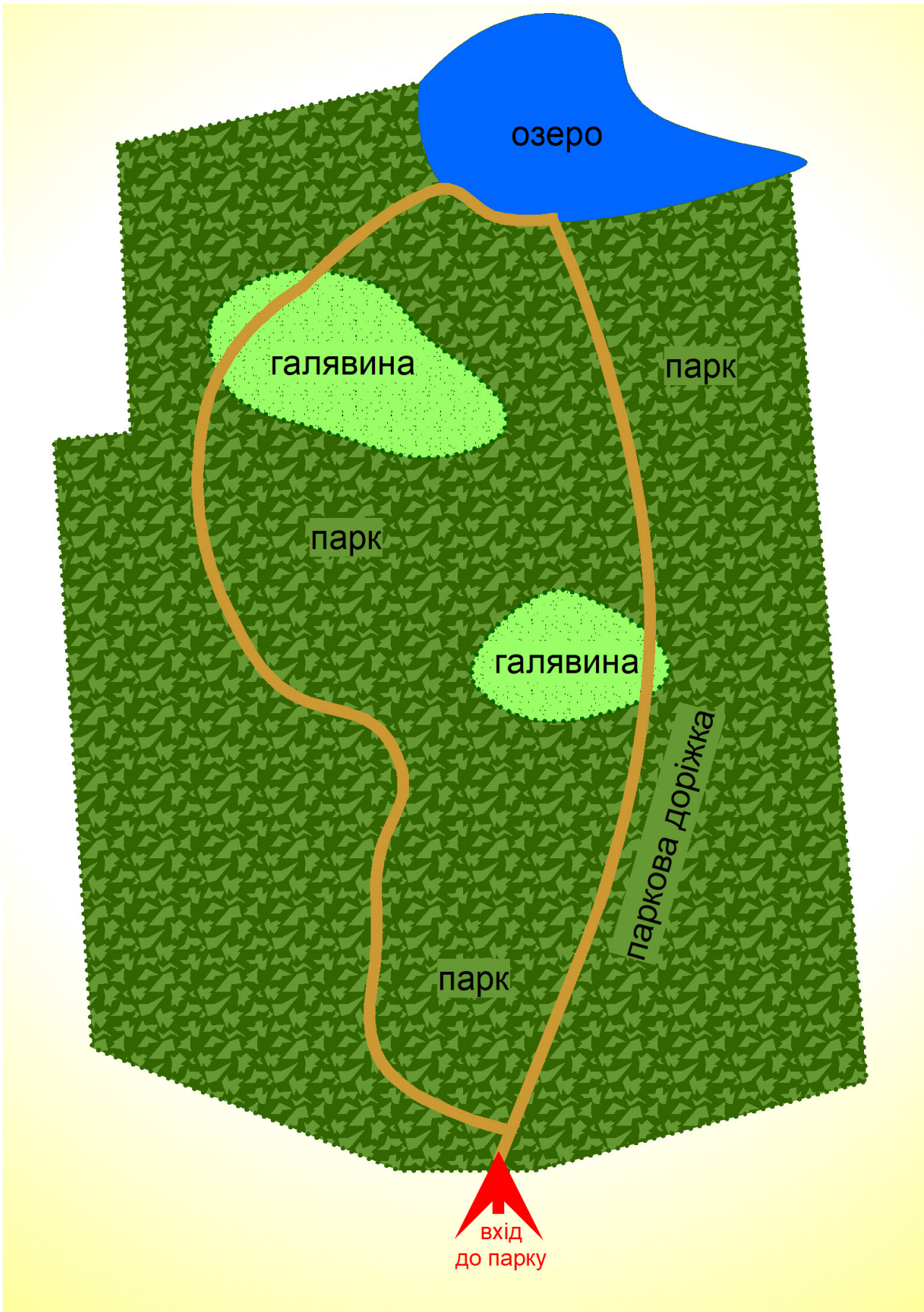
Окрім того, слід придумати концепції та назви елементам парку, таким як галявини, водойми, деякі дерева, різні архітектурні форми. Також доцільно створити додаткові цікаві об'єкти, так звані «фокусні точки», розмістивши їх у різних зонах парку, бажано більш-менш рівномірно по всій території. Такими фокусними точками може бути будь-що – розташований окремо камінь, джерело, дерево, пам'ятник, альтанка тощо. І, зрештою, потрібно облаштувати маршрути, які б поєднували всі цікавинки парку. Добре перед входом до парку розмістити стенд із планом парку, на який нанести маршрути огляду. У самому парку такі маршрути бажано промаркувати (фарбою або вказівниками), щоб не змушувати відвідувачів довго шукати ті чи інші об'єкти. Крім того, не зайвими будуть встановлені біля кожного з цікавих об'єктів таблички з назвою об'єкта та короткою інформацією про нього.

Як видно на плані «оновленого» парку, було створено додаткові доріжки та галявини, розчищено й вимощено тротуарною плиткою вхідну зону, що зробило її більш привабливою, надано цікаві назви багатьом наявним об'єктам та створено нові (фокусні точки) – насадження (метасеквойї, мамонтове дерево, магнолії та ін.), пам'ятні знаки («Камінь бажань» на перехресті доріжок, пам'ятник засновникові парку/села/міста), малі архітектурні форми (Альтанка закоханих, Таємнича альтанка, капличка, причал).

Отже, при порівнянні двох парків – на Рис. 24 та Рис. 25 – останній виглядає набагато привабливішим для відвідувачів, бо, як то кажуть, «туди є чого йти».

На Рис. 25 показано ескіз однієї з фокусних точок – «Таємничого колодязя», а на Рис. 26 – план-схема «Лікарської клумби» з лікарськими рослинами, такі та подібні до них цікавинки можна розмістити у парку.

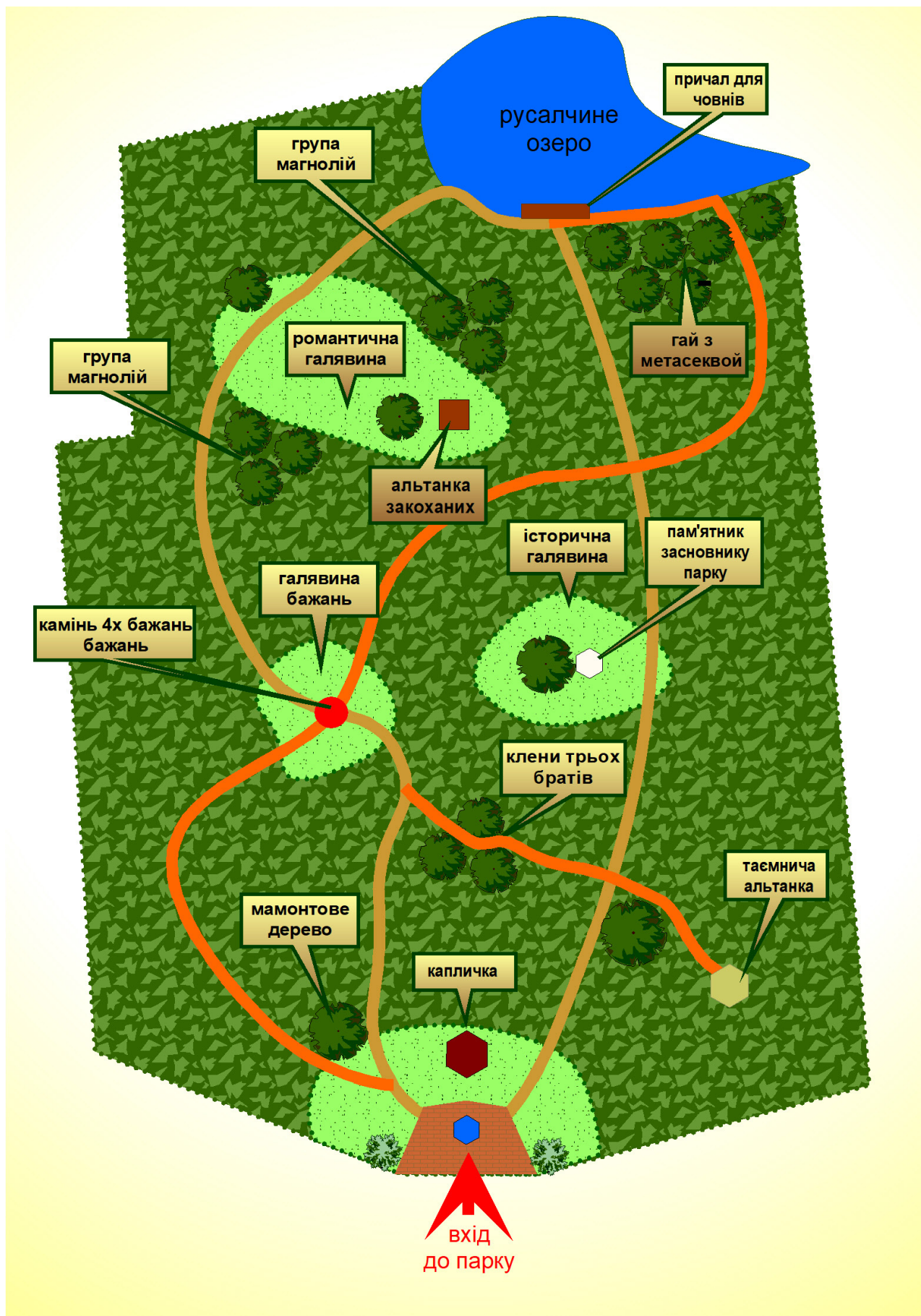
Рис. 23. Необлаштований парк

Джерело: підготував Богдан Синько.

Рис. 24. Реконструйований парк

Джерело: підготував Богдан Синько.

Рис. 25. Ескіз «Таємничого колодязя» (виконано на замовлення Мостівської громади)

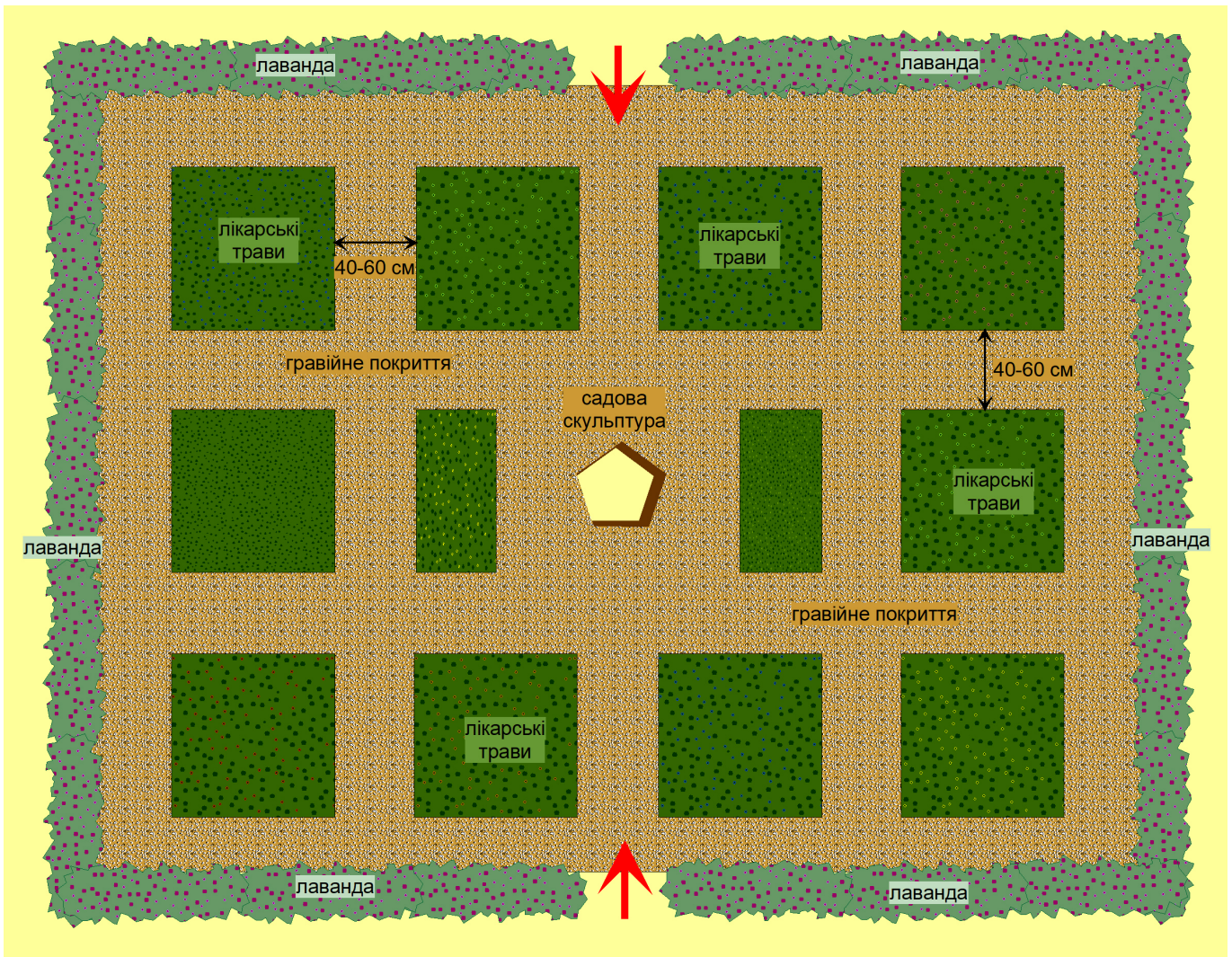

Джерело: підготував Богдан Синько.

Облаштування зони «Таємничий колодязь». Покриттям для пішохідного простору може слугувати дрібний щебінь або відсів, розпланований схоже до того, як це рекомендовано робити для доріжок із м'яким покриттям. Колодязь бажано реставрувати з природного каменю (бажано піщаник або інша пориста порода), який швидко набуде старовинного вигляду, вкрившись мохом та патиною із водоростей. Деяку частину площі можна також вимостити плитами з тої ж породи каменю, із якої складено колодязь, що імітуватиме старовинне мощення. Також замість каменю як для реставрації колодязя, так і для мощення можна використати старовинну цеглу з розібраних споруд – вона не менш стійка до погодних умов, ніж камінь. Принцип укладання плит (цегли) подібний до того, як рекомендовано для доріжки з комбінованим покриттям. Обмежити гравійне покриття від розсіпання по периметру можна бордюром з акацієвих дошок або пеньків, такий бордюр слугуватиме достатньо довго (акація-робінія дуже стійка до гниття) й виглядатиме вельми природно. Також на майданчику варто розмістити лавочку, вона може бути виконана у «лісовому стилі» з двох зрізів дубового, букового або акацієвого поліна. Навколо майданчика доцільно розмістити точкові вічнозелені насадження з таких рослин як тис, калини зморшкуватолиста та празька, магонія падуболиста, магнолія віргінська, плющ звичайний, осока морроу та інші. Взимку, навесні та восени вічнозелені рослини додаватимуть привабливості всій композиції. У цьому випадку центром композиції слугує старовинний колодязь, але схожі принципи організації простору можна використати довкола будь-якого цікавого об'єкта.

Рис. 26. План-схема «Лікарської клумби» (виконано на замовлення Мостівської громади)

Джерело: підготував Богдан Синько.

Облаштування лікарської клумби. Покриттям для доріжок Лікарської клумби може слугувати дрібний щебінь або відсів, розпланований подібно до того, як це рекомендувалося робити для доріжок із м'яким покриттям. Ширину проходів між грядками варто планувати не менше ніж 40 см для зручності пересування. Ділянки з посадками відокремлюють або тонким вібролитим бордюром, або обробленою засобами проти гниття дошкою (за можливості, з акації). Дошки, як правило, вистачає на 6-8 років, після чого її потрібно замінювати. Можна також використовувати фарбований метал (відливи або порізаний профнастил), але водночас слід потурбуватися про те, аби ізолювати його гострі краї. Непогано також на такій клумбі створити якусь додаткову фокусну точку, наприклад розмістити якусь паркову скульптуру, сонячний годинник або декоративну поїлку для птахів. Грядки варто позначити табличками з назвами та короткими описами того, що саме на них росте.

7. Приклади видів дерев, кущів та ґрунтопокровних рослин для збагачення флори парку

У посібнику наведено приклади переважно екзотичних рослин, що будуть додатковою принадою для відвідувачів парків. Такі рослини мають стати не лише декоративними компонентами, а й своєрідними пізнавальними фокусними точками у загальній масі паркових насаджень.

Але варто пам'ятати, що основну частку усіх насаджень мають становити тубільні рослини, тобто такі, що є характерними для місцевості, у якій розташовано той чи інший парк. Вони є максимально адаптованими до місцевих екологічних умов, а отже, сформуєть надійну основу для парку та створять сприятливий мікроклімат для більш примхливих культур. Окрім того, висаджування у парках рідкісних або ендемічних для України видів рослин, вирощених із насіння або наданих спеціалізованими установами (наприклад, ботанічними садами), буде добрим внеском у справу їхнього збереження та популяризації. Наприкінці кожного підрозділу наведено короткий перелік місцевих українських рослин для створення фонових насаджень.

7.1. Дерева

7.1.1. Хвойні (шпилькові) та голонасінні дерева

Гінґо дволопатевий, *Ginkgo biloba*

Дерево гінґо (із японської – «срібний абрикос») може зацікавити не лише оригінальною формою листя, привабливим виглядом улітку та золотистим забарвленням восени, але й тим, що це дерево – сучасник динозаврів, голонасінна рослина, найближчими родичами якої у рослинному світі є звичні нам хвойні дерева. На відміну від останніх, гінґо має листя дуже незвичної віялоподібної форми, а його плоди дійсно нагадують абрикоси чи сливи. Крім того, це дерево вважають священним у японських буддистів, його висаджують біля храмів. Цікавим є також той факт, що у дикій природі ця рослина не трапляється.

Рослина невибаглива до ґрунтів та зволоження, швидко росла (річний приріст – до 1,5 м), світлолюбна, живе до 1000 років.

Її можна використати для одиничної або групової посадки у парку, й вона слугуватиме значною пізнавальною та освітньою атракцією.

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/ginkgocz/>
<https://www.flickr.com/photos/53421889@N08/>

Джерело: https://www.flickr.com/photos/col_and_tasha/5064964397/<https://www.flickr.com/photos/autanex/>

Сосна кедрова європейська, кедр, *Pinus cembra*

Дуже декоративне хвойне дерево з м'якою хвоєю з голубуватим відтінком у пучках по 5 штук. Походить із гірських масивів Європи, в Україні росте в Карпатах. Унаслідок нещадних вирубок заради цінної деревини більшість природних насаджень цієї сосни було знищено, тому в нас та в деяких інших європейських країнах її занесено до Червоної книги. Із назвою цього дерева пов'язана певна історична плутанина. Коли у ранньому середньовіччі європейці прочитали Біблію, вони дізналися про існування кедр – хвойного дерева, з якого було зроблено ковчег Заповіту. Це дерево, за описами, було дуже гарним, зі сизуватою хвоєю, міцною запашною деревиною та істівним насінням. Насправді опис стосувався справжнього кедр ліванського, але у Середній Європі, де його ніколи не бачили, всім цим критеріям відповідала сосна кедрова європейська. От і вирішили її помилково назвати кедром. До речі, насіння цієї сосни – ті самі кедрові горішки, які вважають делікатесом.

Невибагливе, в молодому віці повільно-, згодом – швидкоросле дерево, вологолюбне, але досить посухостійке, висаджується на відкритих сонячних місцях, хоча витримує легке затінення.

Може бути використана для одиничних та групових посадок у парку для надання колористичних та геометричних акцентів, а також з освітньою та науковою метою. Саджанці можна знайти у розсадниках та лісгоспах Прикарпаття.

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/50697352@N00/><https://www.flickr.com/photos/50697352@N00/> Crusier - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10896862>

Тис ягідний, «негній-дерево», *Taxus baccata*

Тис – унікальне хвойне дерево з багатьох аспектів. На відміну від інших хвойних, це дерево дводомне, тобто існують окремі чоловічі або жіночі його особини (як в обліпихи). Також замість звичних для більшості хвойних шишок на жіночих деревах з'являються ягоди (правильніше – шишкотягоди). Ця рослина мала в Європі й велике ужиткове значення. Тисові луки згадуються, як зброя князів часів Київської Русі. Також, як свідчить народна назва рослини, його деревина практично не гниє, що зумовило масове знищення цих гарних дерев у всій Європі (із деревини робили деталі для човнів). Відтак цю рослину тепер занесено до Червоних книг більшості європейських країн, де вона природно зростає, у тому числі й в Україні. Також це дерево – із довгожителів, може доживати до 2000 років.

Невибаглива культура, однією з переваг якої є те, що, на відміну від більшості інших хвойних, вона прекрасно росте у затінку, в тому числі під листяними деревами. Більш густі культурні форми прекрасно стрижуться. Існує багато культурних форм тиса, у тому числі й золотисті, але у затінку вони втрачають своє забарвлення. Вологолюбне дерево, але добре витримує літню посуху. З недоліків можна назвати хіба що низьку швидкість росту (до 40 см на рік) та обумовлену цим високу ціну саджанців.

Тис може бути гарним доповненням до наявних переважно листопадних деревних насаджень будь-якого парку, особливо восени, взимку та навесні, коли це дерево створюватиме свіжі зелені акценти. Як унікальна у багатьох аспектах рослина, також може мати освітньо-пізнавальне значення.

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/angus-willson/><https://www.flickr.com/photos/gonmi/>

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/klasseimgarten/>

Кипарис аризонський, *Cupressus arizonica*

Одним із символів півдня є кипарис. В уяві більшості людей це високе вузькоколоноподібне хвойне дерево, яке асоціюється з парками на морських узбережжях із субтропічним кліматом. Також характерною ознакою цих дерев є своєрідні кулеподібні шишки. Цей опис стосується колоноподібної форми кипариса вічнозеленого, дерева, яке у Середземномор'ї культивується з декоративною метою вже більше 3000 років. Але не всі кипариси саме такі на вигляд та не всі настільки теплолюбні. Гідною заміною південному екзоту може бути кипарис аризонський, родом із південно-західної частини Північної Америки, а його колоноподібний сорт *Fastigiata* нічим не поступається красою своєму європейському колезі. Тривалість життя рослини – до 800 років.

Дуже невибаглива як до якості ґрунтів, так і до зволоження (посухостійка) культура, порівняно зимостійка (цілком зимостійка для півдня України, отже, рекомендована переважно для південних регіонів), досить швидкоросла (до 80 см на рік), досить світлолюбна (може рости як у легкому затінку, так і на осонні).

Кипарис аризонський поки що досить рідкісне дерево для України, тому може стати ще однією цікавинкою для парку, символом півдня. Завдяки незвичному сіро-голубому забарвленню хвої буде також яскравим колористичним акцентом для парку. Найкраще виглядає в одиничних посадках, хоча у південніших краях з нього роблять живоплоти (рослина добре витримує стрижку). Саджанці можна знайти у багатьох розсадниках або садових центрах Одеської, Миколаївської та Херсонської областей.

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/zharkikh/><https://www.flickr.com/photos/starr-environmental/>

Секвоядендрон гігантський, мамонтове дерево, *Sequoiadendron giganteum*

Це дерево родом із гір Каліфорнії – рекордсмен за багатьма параметрами. Його вважають найбільшим живим організмом у світі. Найбільші дерева досягають висоти 94 м, поступаючись лише секвої вічнозеленій із тієї ж таки Каліфорнії та одному з австралійських евкаліптів, та 8 м у діаметрі стовбура на висоті 1,5 м від ґрунту. Товщина кори на рівні ґрунту може сягати 90 см. Найстарішим деревам близько 3500 років.

Рослина невибаглива до якості ґрунтів (не любить сильно лужні) та зволоження, у молодому віці (до 7 років) росте досить повільно, із часом швидкість росту збільшується до 60-80 см на рік. Для півдня та заходу України має бути достатньо зимостійкою (є відомості про успішне вирощування цього дерева у Рівненській області). Сонцелюбна рослина, хоча у молодому віці непогано росте у легкому затінку.

Мамонтове дерево може стати справжньою перлиною парку не лише через пов'язані з ним цікаві біологічні факти, а й завдяки гарній широкій колоноподібній кроні та сизуватому забарвленню хвої. Буде чудовим освітньо-пізнавальним та важливим науковим об'єктом, унікальним для даного регіону. Саджанці періодично з'являються у садових центрах Одеси.

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/53421889@N08/6273422403/in/photostream/><https://www.flickr.com/photos/53421889@N08/>

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/genista/><https://www.flickr.com/photos/genista/>

Метасеквоя, китайський болотяний кипарис, *Metasequoia glyptostroboides*

Рослина є унікальною з кількох причин: по-перше, спочатку вона була описана за скам'янілими рештками, а згодом невелику популяцію живих рослин знайшли у важкодоступній долині в горах Китаю; по-друге, вона є однією з небагатьох листопадних хвойних рослин, але, на відміну від відомої багатьом модрина, на зиму вона скидає не хвою, а цілі невеличкі гілочки, тобто є, так би мовити, «гілкопадною»; по-третє, на відміну від переважної більшості хвойних, це дерево прекрасно витримує підтоплення й може бути висадженим на заболочених ділянках або по берегах водойм. Зрештою, метасеквоя є дуже декоративною будь-якої пори року – навесні та влітку завдяки світло-зеленій мережаній хвої, яка восени набуває бронзового відтінку й довго тримається на дереві, взимку – завдяки красивій архітектурі крони та темно-вохристому забарвленню кори.

Саджанці рослин можна придбати у багатьох вітчизняних розсадниках, ботанічних садах та садових центрах.

Рослина може бути рекомендована для практично всієї території України, за умови наявності достатнього зволоження ґрунту. Не любить засолених та сильно лужних ($\text{pH} > 8$) ґрунтів.

Джерело: Alpsdake - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=17401131>

Alpsdake - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=17401133>

Джерело: Derek Ramsey (Ram-Man) - Self-photographed, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1207932>

2006 Derek Ramsey (Ram-Man) - Self-photographed, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1207886>

Додатково для висаджування у парках можна рекомендувати такі види хвойних дерев:

Туя східна, *Platyclusus orientalis*

Дуже посухостійка, здавна культивується на півдні України.

Джерело: Fanghong - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=190937> ProjectManhattan - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=30285703>

Сосна кримська, *Pinus nigra pallasiana*

Швидкоросла сосна з красивою довгою та густою хвоєю, у дорослому віці має гарну парасолеподібну форму крони, більш витривала до спекотного клімату, ніж сосна звичайна.

Джерело: Zeynel Cebeci - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=48280897> Georgi Kunev - Free Images from Bulgaria, CC BY 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10117029>

Ялиця (піхта) одноколірна, *Abies concolor*

Одна з небагатьох посухостійких ялиць, порівняно швидкоросла, має відносно довгу хвою сизо-голубого забарвлення, досягає висоти 30-40 м.

Джерело: https://commons.wikimedia.org/wiki/Abies_concolor#/media/File:Abies_concolor_20060624.jpg;

Crusier - Own work, CC BY 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7024031>

<https://www.flickr.com/photos/nauright/>

Ялівець скельний, *Juniperus scopulorum*

Дуже невибагливий ялівець із колоноподібною формою крони (ширина залежить від сорту), хвоя голубувата різних відтінків, нагадує кипариси.

Джерело: KENPEI - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=890697>

I.Sáček, senior - Own work, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=9581408>

USDA-NRCS PLANTS Database / Herman, D.E. et al. 1996. North Dakota tree handbook. USDA NRCS ND State Soil Conservation Committee; NDSU Extension and Western Area Power Admin., Bismarck, ND. - [1], Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=315665>

Із місцевих хвойних дерев рекомендуємо використовувати в насадженнях такі види:

- Ялівець звичайний – *Juniperus communis* (Полісся, центральна частина – лісостеп, схід)
- Модрина європейська – *Larix decidua* (практично всі регіони, окрім Причорномор'я)
- Ялиця біла – *Abies alba* (переважно західні області).

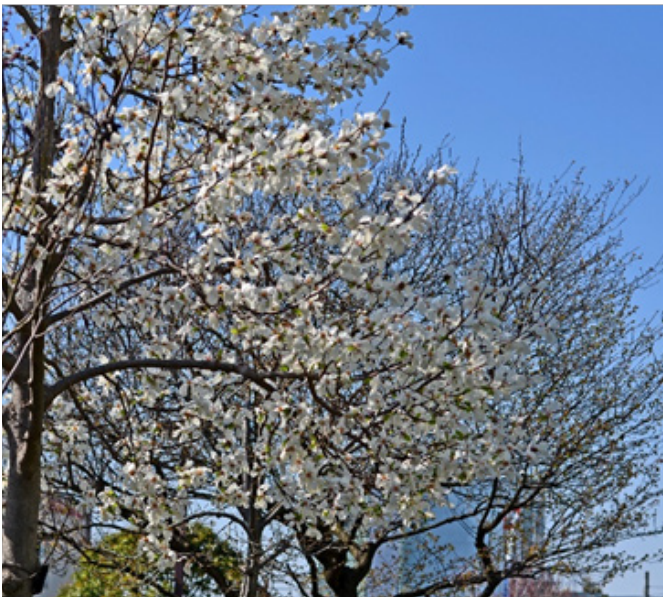

7.1.2 Листяні дерева

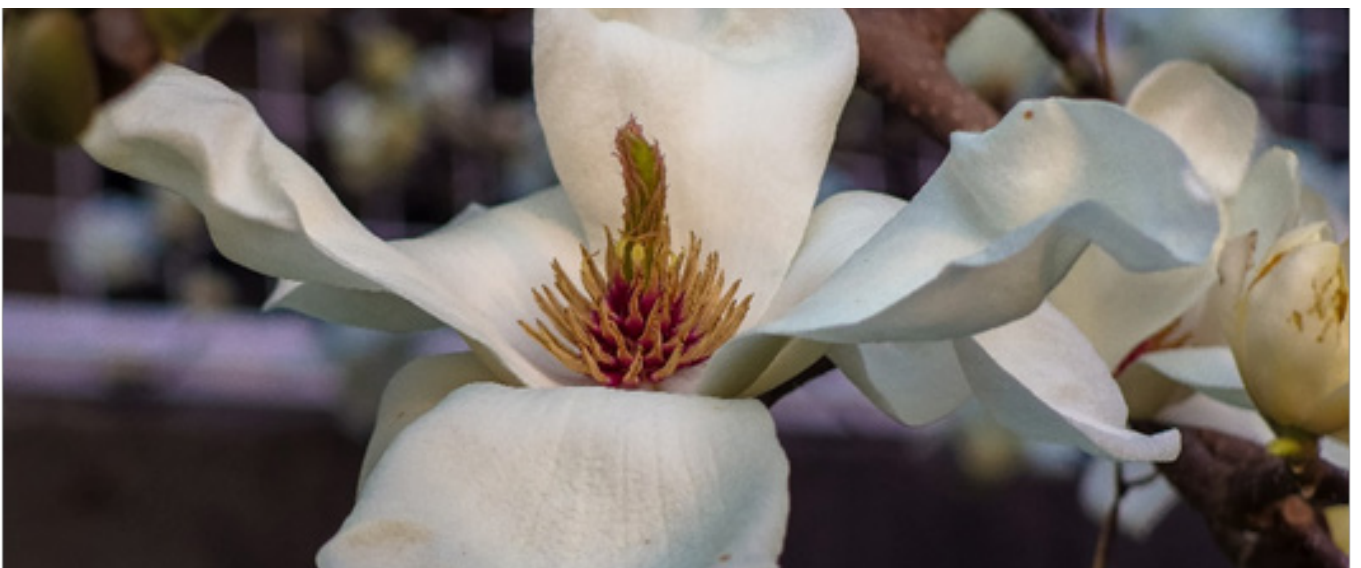
Магнолія кобус, *Magnolia kobus*.

Еталоном краси серед декоративних квітучих дерев вважають магнолію. Їй не дарма – її великі правильної форми духмяні квіти, що у більшості видів з'являються ще до появи листя, справді вражають. Але мало хто знає, що магнолії – одні з найдревніших квіткових дерев на Землі. Будова їхніх квіток є дуже примітивною з ботанічної точки зору, а супліддя часто нагадують шишки. Отже, ці рослини є добрим наочним матеріалом для вивчення ботаніки. На жаль, більшість цих дерев досить вибагливі до якості ґрунту (вимагають кислих ґрунтів) та вологості як повітря, так і ґрунту. Але є й винятки з цього правила, і магнолія кобус якраз є таким винятком. Дерево невибагливе до якості ґрунтів, хоча віддає перевагу нейтральним чи слабкокислим. Витримує посушливі умови, хоча краще росте за вологих умов. Сонцелюбна рослина. Цвіте рано навесні, у березні-квітні.

Буде не тільки ще однією перлиною парку, що прикрашатиме його навесні хмарою білих духмяних квітів, а й матиме освітню (наприклад, для уроків ботаніки) функцію. Саджанці можна знайти у садових центрах та у ботанічних садах.

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/dakiny/> https://www.flickr.com/photos/tanaka_juuyoh/

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/masatsu/>

Церцис канадський, Юдине дерево, *Cercis canadensis*

Цей родич середземноморського Юдиного дерева майже нічим від нього не відрізняється, окрім більшої зимостійкості. Це невисоке розлоге дерево – зразок рідкісного в нашій кліматичній зоні явища – кауліфлорії, або «стеблоцвітіння», тобто квіти з'являються не лише на тоньких гілках, але й на товстих скелетних і навіть на стовбурі. Квітучий церцис – видовище надзвичайне, він подібний до ніжної рожевої хмари, що раптом спустилася на землю. Юдиним це дерево називають тому, що, за легендою, на ньому (на середземноморському виді, зрозуміло) повісився зрадник Христа Юда. Восени дерево не менш декоративне – його листя набуває різних відтінків пурпурового кольору (ніби кольору Христової крові).

Церцис канадський – невибагливий щодо ґрунтів та зволоження, перший рік після посадки потребує більш інтенсивного поливу, згодом росте й у посушливих умовах. Сонцелюбний. Цвіте рано навесні, коли більшість дерев лише прокидаються після зими.

Найкраще виглядає, коли висаджений невеликими групами. Буде справжньою весняною атракцією, а завдяки оригінальному способу цвітіння ще й матиме освітню функцію. Саджанці є у багатьох розсадниках та садових центрах по всій Україні.

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/nturland/> <https://www.flickr.com/photos/29261037@N02/>

Джерело: <https://www.flickr.com/photos/zharkikh/>

Jean-Pol GRANDMONT - Own work, CC BY 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5523250>

Слива дрібнопильчата, Сакура Канзан, *Prunus serrulata* Kanzan

Канзан – один із найкращих сортів справжньої японської сакури. Це саме те дерево, цвітінням якого щовесни милуються не лише мільйони японців, але й європейців та американців. Одні з найбільших насаджень цього дерева у Східній Європі знаходяться в нашому Ужгороді на Закарпатті.

Непримхливий зимостійкий сорт, невибагливий до ґрунтів та менш вибагливий, ніж інші сорти сакур, до вологості ґрунту й повітря. Росте порівняно швидко, цвіте на початку травня дуже ясно.

Якщо люди тисячами їдуть милуватися цвітінням сакур до Ужгорода, чому би не створити таку атракцію у вашому парку? Квітуча сакура Канзан – справді незабутнє видовище. Висаджують її як групами, так і поодиночі, дуже гарно виглядають алейні насадження із сакур. Рослини цього сорту періодично трапляються у садових центрах, зокрема в Одесі, але їхнім розведенням займається більшість розсадників на Закарпатті.

Джерело: Photo: Myrabella / Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=19378062>

Nino Barbieri - Own work, CC BY 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1704522>

Павлонія повстиста, Адамове дерево, Дерево імператриці, *Paulownia tomentosa*

Якщо потрібно додати до паркових насаджень помірного клімату екзотичний акцент, то одним із найкращих дерев для цього є павлонія. У молодому віці це одне з найшвидкоросліших дерев – річний приріст складає до 4 метрів за рік, а листя, що вкриває ці пагони, – справді гігантських розмірів – до 50 см у діаметрі. З часом дерево уповільнює свій ріст, а листки стають меншими, й тоді навесні, ще до появи листя, на тонких бокових гілках з'являються рясні суцвіття дзвоникоподібних квітів бузкового кольору. Батьківщина цього дерева – Китай, але воно дуже полюбилосся японцям, був навіть звичай висаджувати його в разі народження у сім'ї дівчат, і дерева росли разом із ними, а коли дерево зацвітало, це означало, що дівчат вже час видавати заміж. Була й інша красива легенда: саме на це дерево сідає міфічний птах фенікс, і робить він це тільки тоді, коли країною правлять добрі та мудрі правителі.

Невибагливе дерево, й хоча на Півночі країни воно підмерзає у молодому віці, на півдні, як правило, зимує без втрат. Росте на ґрунтах різного типу, навіть дуже бідних, коли добре вкорінюється – без проблем витримує спеку й посуху. У перший рік після висадження вимагає періодичного поливу. Світлолюбне. Цвіте у травні. Розмножується живцями, які вкорінюються навіть у воді.

Це дерево додасть парку субтропічного вигляду й дивуватиме його відвідувачів як своїм величезним листям, так і незвичним цвітінням. Найкраще висаджувати поодиночі. Саджанці трапляються у розсадниках та школах ботанічних садів.

Джерело: l, Jean-Pol GRANDMONT, CC BY 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3143311>

<https://www.flickr.com/photos/jim-sf/>

Джерело: 4028mdk09 - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10332602>

<https://www.flickr.com/photos/74738817@N07/>

Платан гібридний кленолистий, *Platanus X acerifolia*

Платан кленолистий – гібрид між платаном східним, або чинаром, та платаном західним, або сикамором. Під кронами першого виду цих величних дерев любили відпочивати східні мудреці, навіть відомий усім Гіппократ, «батько європейської медицини», лікував під ним своїх пацієнтів, а під другим видом – будували свої поселення американські індіанці, а згодом – європейські першопоселенці. Платан є гарним будь-якої пори року, навіть взимку чи навесні безлисті стовбури прикрашають довкілля незвичними візерунками кори. Також це дерево, подібно до кипариса, має у нас чітку асоціацію з півднем, надаючи навколишній місцевості дещо курортного вигляду.

Якщо це дерево добре вкоріниться, воно не боїтиметься ні посухи, ані сильних вітрів. Перший сезон після посадки бажано забезпечити періодичний полив. Росте у молодому віці досить швидко – до 1 – 1,5 м на рік, світлолюбний, хоча витримує легку півтінь. Величезним плюсом платана є те, що він надзвичайно легко живцюється пагонами цього річного приросту, що вкорінюються просто у воді за кілька тижнів.

Можна сміливо рекомендувати платан кленолистий (а також східний) для будь-якого парку, це дерево одразу надасть йому курортного та «благородного» вигляду. Посадковий матеріал є у багатьох розсадниках півдня, також можна спробувати наживцювати це дерево власними силами (скажімо, доручити вирощування посадкового матеріалу школярам).

Джерело: <https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Lestath>

Speifensender - Own work, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3109388>

Джерело: Димитър Найденов / Dimitar Naydenov - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=28676187>

Jitka Erbenová (cheva) - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=21489628>

Додатково для висадки у парках можна рекомендувати такі види листяних дерев:

Слива Піссарда Нігра, *Prunus pissardi Nigra*

Непримхливе дерево з пурпуровим листям, створює цікавий колористичний акцент. Надає перевагу сонячним місцям, у затінку листя зеленішає.

Джерело: Ciar - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6379766>

CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=284374>

Rasbak - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=125376>

Клен татарський, *Acer tataricum*

Невелике кущове дерево, типове для лісостепової та степової зон, дуже непримхливе, має яскраве забарвлення незрілих плодів та листя восени.

Джерело: Le.Loup.Gris - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=15979385>

Herman, D.E. et al. 1996. North Dakota tree handbook. USDA NRCS ND State Soil Conservation Committee; NDSU Extension and Western Area Power Admin., Bismarck, ND. - USDA, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1008817>

Ліщина ведмежа, *Corylus colurna*

Високе дерево, родом із Кавказу, з правильною конусоподібною формою крони та оригінальною текстурою кори, дає їстівні горіхи.

Джерело: Botaurus-stellaris - Own work, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7856632>

Jean-Pol GRANDMONT - travail personnel, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2738411>

Клен гостролистий Крімсон Кінг, *Acer platanoides* Crimson King

Культурна форма нашого звичайного клена гостролистого. Непримхливе величне дерево з пурпуровим листям, створює цікавий колористичний акцент.

Джерело: Aha - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2275454>

Speifensender - Own work, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=12464999>

Каштан посівний (справжній), *Castanea sativa*

Дерево з гарною розлогою формою крони, дає справжні їстівні каштани. Рекомендоване до висадки в центральній, південній та західній частинах країни.

Джерело: CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=312833>

CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=312819>

Бундук дводомний, *Gymnocladus dioica*

Величне дуже швидкоросле дерево з великим двічіпірчастим листям, створює субтропічний ефект. Може бути рекомендованим для всієї території України.

Джерело: MONGO - Own work, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2307629>

MONGO - Own work, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2307640>

Яблуня Недзвецького (райська яблуня), *Malus niedzwetzkyana*

Невеличка посухостійка яблуня, рясно цвіте яскраво-малиновими квітами, маленькі червоні плоди також декоративні та їстівні.

Джерело: Автор: Avdrachev - собственная работа, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=48113545>

M.E. Eaton - Nash, George V. Addisonia: Colored Illustrations and Popular Descriptions of Plants, vol. 6. The New York Botanical Garden [Addison Brown Fund], 1921., Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=33314485>

Магнолія віргінська, *Magnolia virginiana*

Одна з небагатьох магнолій, яка надає перевагу слаболужним ґрунтам, частково вічнозелена, цвіте пізніше за інші види магнолій, може рости в напівзатінку під іншими деревами. Рекомендована для висадки в північних, центральних, південних та західних областях країни.

Джерело: Ramsey (Ram-Man), CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3630927>

Derek Ramsey (Ram-Man), CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3630928>

Береза дніпровська, *Betula borysphenica*

Ендемічний (той, що трапляється лише в Україні) вид берези, невеличке посухостійке сонцелюбне дерево зі шкірястим блискучим листям, окрім декоративної, матиме освітньо-пізнавальну функцію.

Джерело: http://nppop.gov.ua/sites/default/files/gallery/pics/07-06-16/1/0706201656574_2.jpg

http://nppop.gov.ua/sites/default/files/gallery/pics/07-06-16/1/0706201656574_1.jpg

З місцевих листяних дерев рекомендуємо використовувати в насадженнях такі види:

- Граб звичайний – *Carpinus betulus* (практично вся територія країни)
- Ясен звичайний – *Fraxinus excelsior* (уся Україна)
- Клен-явір – *Acer pseudoplatanus* (практично вся країна, окрім Причорномор'я)
- Клен польовий, паклен – *Acer campestre* (рекомендований для степової та лісостепової зони, але добре почувається й на решті території)
- Клен гостролистий – *Acer platanoides* (уся Україна)
- Бук європейський – *Fagus sylvatica* (переважно західні та північно-західні області)
- Липа серцелиста – *Tilia cordata* (практично вся країна, окрім Причорномор'я)
- Липа широколиста – *Tilia platyphyllos* (переважно західні та північні області)

Не рекомендовано створювати насадження з таких агресивних інвазивних видів, як робінія (біла акація), клен ясенелистий, гледичія, оскільки ці породи мають тенденцію до захоплення територій та утворення монокультурних насаджень, значно збіднюючи флористичне розмаїття парків.

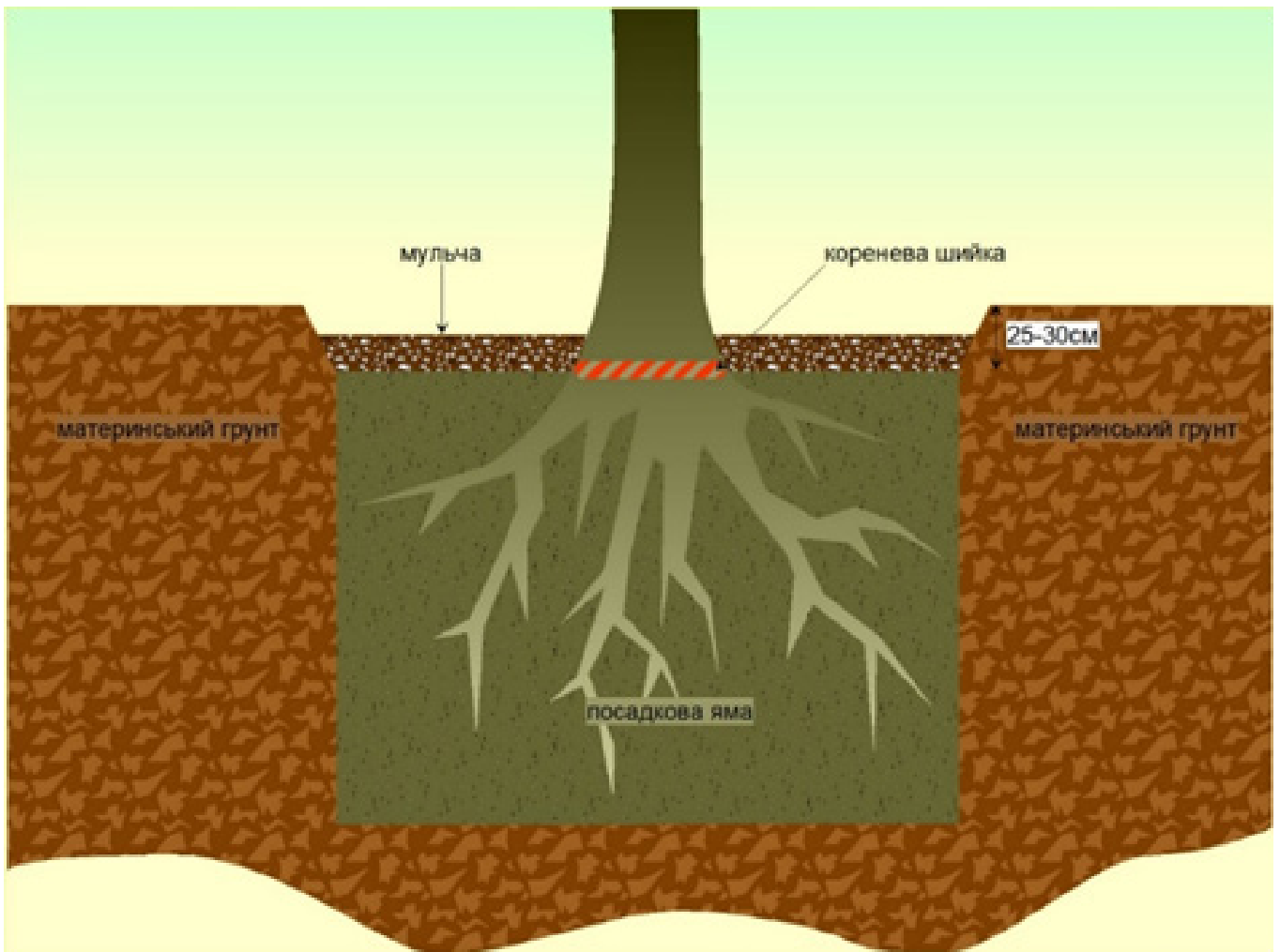
Не варто у великій кількості використовувати для насаджень різні види тополь (включно з осикою) – вони також є досить агресивними, за допомогою кореневої порості здатні захоплювати значні території. Окрім того, ці дерева живуть порівняно недовго та є досить вітроламкими, що може створювати певну небезпеку для відвідувачів парків.

7.1.3. Схема посадки дерев в посушливих кліматичних умовах

Під час висаджування дерев (у разі закладення спеціального ґрунту в посадкову яму або без нього) в умовах посушливого клімату рекомендовано заглиблювати рівень посадки, залишаючи лунку завглибшки 25-30 см (Рис. 27). Таким чином створюється можливість економніше використовувати воду під час поливу, а також у разі дощів – збирати дощову воду в заглибленні ґрунту (лунці). Для кращого збереження вологи таку лунку рекомендується мульчувати органічним матеріалом – перепрілою щепою або подрібненою корою сосни – шаром 7-10 см. Важливо пам'ятати, що для більшості дерев не допускають заглиблення так званої кореневої шийки – місця, де стовбур переходить у кореневу систему.

Варто зауважити, що в разі висаджування кущів кореневу шийку, навпаки, рекомендується заглибити для кращого формування нових пагонів.

Рис. 27. Схема висаджування дерев у посушливих кліматичних умовах

Джерело: підготував Богдан Синько.

7.2. Кущі

Скуппія шкіряста Роял Перпл, перукове дерево, *Cotinus cogyggria*

Дуже посухостійкий кущ або невеличке дерево з пурпуровим листям та оригінальною формою суцвіть, під час цвітіння нагадує рожеву хмарину або дуже пухнасту зачіску, звідки й походить його назва, сонцелюбний. Слугуватиме яскравим колористичним акцентом.

Джерело:KENPEI - KENPEI's photo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2064152>

Stan Shebs, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=301254>

Клокичка периста, *Staphylea pinnata*

Цікавий із ботанічної точки зору декоративний кущ зі своєю формою плодів (занесений до Червоної книги України), може рости у затінку, матиме освітню функцію. У дикому вигляді трапляється в західних областях, але прекрасно почувається на всій території країни.

Джерело:CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=205113>

Marco Schmidt - Own work, CC BY 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2125041>

Jean-Pol GRANDMONT - Own work, CC BY 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4863429>

Калина зморшкуватолиста (фото ліворуч) та калина гібридна празька (фото праворуч), *Viburnum rhytidophyllum* et *Viburnum X pragense*

Два види вічнозелених декоративних калин, які прекрасно зимують навіть у кліматичних умовах Києва, а на півдні країни – тим паче. Перевагою цих вічнозелених кущів є те, що вони чудово витримують затінення, тому придатні для посадки у затінку між дерев. Надають насадженням субтропічного колориту.

Джерело: Sarefo - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1765276>

Elektryczne jabłko - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10695096>

Бамбук листоколосник Біссета, *Phyllostachys bissetii*

Хоча бамбук не належить до кущів із ботанічної точки зору (це деревоподібний злак), з точки зору ландшафтного будівництва він має вигляд куща. Один із найбільш морозостійких та порівняно посухостійких бамбуків, створює великі куртини незвичного вигляду, надає парковим насадженням субтропічного колориту. У паркових насадженнях його майже не використовують, хоча на півдні та заході України зимує задовільно. Слугуватиме додатковою туристичною атракцією.

Джерело: Filostachys - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=67992909>

Jordi Coll Costa - Catalan Wikipedia, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1771395>

Із місцевих листяних кущів рекомендуємо використовувати в насадженнях такі види:

- Бруслина європейська – *Euonymus europaeus* (північні, центральні, східні та західні області)
- Ліщина звичайна – *Coryllus avellana* (північні, центральні, східні та західні області)
- Черемха звичайна – *Prunus radus* (північні, центральні, східні та західні області)
- Глід одноматочковий та Глід український – *Crataegus monogyna*, *Crataegus ucrainica* (вся територія України)

7.3. Ґрунтопокривні рослини та багаторічники

Плющ звичайний, *Hedera helix*

Чудова швидкоросла посухостійка вічнозелена витка рослина, яку можна використовувати для вертикального озеленення (переважно на півдні), а також застосовувати як ґрунтопокривну рослину затінку дерев. Досить швидко утворює суцільний килим, який витісняє більшість рудеральних («бур'янистих») видів. Восени, взимку та навесні додаватиме зеленого забарвлення серед переважно листопадних насаджень. Легко розмножується живцюванням та відводками. Зростає природно у західних областях країни та у Криму.

Джерело: CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=374125>

W.Baumgartner - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4135486>

Барвінок малий та Барвінок великий, *Vinca minor* et *Vinca major*

Барвінки – одні з найкращих вічнозелених ґрунтопокривних рослин, швидко утворюють суцільний килим під деревами, витісняючи бур'яни. Відрізняються формою та розмірами листків (у барвінку великого вони відповідно більші й ширші). Крім декоративного листя, ці рослини мають ще одну перевагу – навесні вони зацвітають яскравими синіми квітами. В обох видів існують сорти з білим забарвленням квітів, а у барвінку малого – ще й з фіолетовим та рожевим. Дуже легко розмножуються відсадженням дочірніх кущів, що утворюються на повзучих пагонах.

Джерело: H. Zell - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=11459317>

Krzysztof Ziarnek, Kenraiz - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=52443927>

Джерело: Sten. - Own work assumed, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=593002>

Aiwok. - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=12781773>

Бруслина карликова, *Euonymus nanus*

Рідкісний реліктовий (той, що залишився від попередніх кліматичних епох) напівсланкий вічнозелений кущик, що прекрасно почувається у затінку дерев. Занесений до Червоної книги України, подекуди трапляється на південному заході України (Хмельницька, Вінницька, Одеська області). Може створювати негусті вічнозелені килими у затінку дерев. Легко розмножується живцюванням. У парках, крім декоративної, матиме освітню функцію.

Джерело:Salicyna - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=45018801>

Anna Kuzemko - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=32969269>

Тюльпан дібровний, *Tulipa quercetorum*

Рідкісний вид, що трапляється переважно на Південному Сході країни у байрачних лісах. Дуже декоративний, легко розмножується самосівом та дітками на цибулинах. Занесений до Червоної книги України. У парках створить незабутній весняний квітковий акцент. Окрім декоративної, матиме наукову та освітню функції.

Джерело:BioDasha - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=48473086>

AbadRamires - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=58523903>

Підсніжник складчастий, *Galanthus plicatus*

Цей вид підсніжника крупніший, ніж більш відомий нам підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis*). В Україні трапляється переважно у гірській частині Криму та, як незрозумілий виняток – в урочищі Холодний Яр у Черкаській області. Весняний ефемероїд, цвіте у березні-квітні. Перевагою цього виду є його високий репродуктивний потенціал (вид дуже добре самонасівається), завдяки чому він досить швидко утворює суцільні килими під деревами. Коли така популяція зацвітає, це незабутнє видовище. Хоча цей вид занесено до Червоної книги України, він часто трапляється в культурі, отже, є можливість створити у будь-якому парку унікальну весняну атракцію завдяки масовим насадженням цього виду.

Може бути рекомендований для східних, південних та частково центральних регіонів країни, де відсутні місцеві види підсніжників. За наявності місцевих видів, для насаджень у парках слід використовувати саме їх.

Джерело: Maxim Gavrilyuk - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=32838425>

Alina Inosova - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=49032256>

Юкка нитчаста, *Jucca filamentosa*

Рослина з переважно тропічної родини, яка прекрасно почувається у нашому кліматі. Окрім розетки ефектного вічнозеленого листя, що має сизуватий відтінок, улітку юкка утворює дуже ефектні суцвіття до 1,5 м заввишки кремово-білих дзвоникоподібних квітів. Надає ландшафту екзотичного тропічного вигляду. Може бути використана для створення бордюрних насаджень уздовж доріжок.

Джерело: Nick - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3714315>

Pethan - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4339504>

Лікарська клумба

Окрім згаданих вище весняних квітів, для «заселення» трав'янистого ярусу у парку можна також порекомендувати такі види: ряст порожнистий (*Corydalis cava*), проліска дволиста (*Scilla bifolia*), проліска сибірська (*Scilla sibirica*), печіночниця благородна (*Hepatica nobilis*), анемона лісова (*Anemone sylvestris*), голонасінник одеський (*Gymnospermium odessanum*). Усі ці види є природними для України та мають значний декоративний потенціал.

7.4. Приклади рослин для «лікарської» клумби

Нижче наведено асортимент рослин, якімають, окрім лікарських, також значні декоративні якості і можуть бути використані при створенні учбово-пізнавальної «лікарської» клумби. Більшість із них належать до флори України, хоча деякі мають ще й цікаві садові форми.

Материнка звичайна, *Origanum vulgare* в асортименті сортів

Відома вітчизняна лікарська рослина, використовується також як пряно-ароматична (у якості приправи до м'ясних страв). Має кілька садових форм, що різняться типом росту, забарвленням листя та квітів.

Джерело: H. Zell - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10763847>

J.F. Gaffard Jeffdelonge at fr.wikipedia - photo by Jeffdelonge, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1665915>

Звіробій звичайний, *Hypericum perforatum*

Не менш відома вітчизняна лікарська рослина. Крім звіробою звичайного, в Україні трапляється ще кілька подібних як зовні, так і за своїми лікарськими якостями видів, усі вони можуть бути використані для висадження лікарській клумбі.

Джерело: H. Zell - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10683216>

CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=191922>

Льон звичайний, *Linum catharticum* в асортименті сортів із різним забарвленням квітів

Джерело: Hagen Graebner assumed. - Own work, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=841099>

Ghislain118, <http://www.fleurs-des-montagnes.net> - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=12765272>

Ghislain118 <http://www.fleurs-des-montagnes.net> - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=12765266>

Шавлія лікарська, *Salvia officinalis* в асортименті сортів із різним забарвленням листя

Джерело: Liné1 - Picture taken with my IXUS 800 IS, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2987816>

H. Zell - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=11046044>

Перстач, калган, чорнокорінь, *Potentilla erecta*

Непоказна, але вельми цілюща рослинка. У дикому вигляді трапляється на Поліссі та у лісостепу, від інших подібних видів перстач відрізняється наявністю лише чотирьох пелюсток у квітці (у решти видів їх 5). На сонячних місцях утворює невисокі щільні подушкоподібні кущики.

Джерело: H. Zell - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10910312>

MurielBendel - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=43598303>

Деревій звичайний, *Achillea millefolium*

Окрім розповсюдженої буквально скрізь природної форми з білими квітами, існує широкий асортимент садових форм із різним забарвленням суцвіть – від темно-пурпурового до жовтого та яскраво-помаранчевого.

Сортові рослини так само мають лікувальні властивості.

Джерело: CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=264152>

KENPEI - KENPEI's photo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2171639>

Валеріана лікарська, *Valeriana officinalis*

Джерело: Christian Fischer, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=31799959>

Christian Hummert [Ixitxel] - eigenes Foro, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6615420>

Алея лікарська, *Althaea officinalis*

Джерело: Stefan.Iefnaer - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=41952801>

Bernd Haynold - Self-photographed, CC BY 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2624182>

М'ята перцева, *Mentha piperita*

Джерело: Rillke - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=20127897>

Dinnye - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7633634>

Меліса лікарська, *Melissa officinalis*

Джерело: I, KENPEI, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2970631>

H. Zell - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10675169>

Ехінацея пурпурова, *Echinacea purpurea*

Джерело: Jmeeter - Own work, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4519756>

Dcoetzee - Own work, CC0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7411599>

Календула, *Calendula officinalis* – однорічник, розмножується самосівом, в асортименті сортів

Джерело: Flominator - Self-photographed, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1711572>

Fanghong - Self-photographed, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=121796>

Лаванда вузьколиста, *Lavandula angustifolia* – ароматична рослина для обсадження клумби по периметру

Джерело: Flominator - Self-photographed, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1711572>

Fanghong - Self-photographed, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=121796>

